

Deep Ecology Versus Shallow Ecology: Comparative Study of Moniro Ravanipour's *Ahle Ghargh* and Barbara Kingsolver's *Animal Dreams*

Narges Raoufzadeh¹, Razieh Eslamieh^{*2}, Morteza Lak³

Received: 26/09/2023

Accepted: 24/02/2024

Abstract

In recent decades, due to the crises created in nature by humans, the review of the relationship between humans and nature has gained special importance. The existing gap between environmental damage and its reverberations has resulted in people's lack of attention to the consequences of environmental destruction. By applying ecocriticism and relying on concepts such as anthropocentrism, biocentrism, deep ecology and shallow ecology, the present study, for the first time, compares the two novels, *Ahle Ghargh* (1989), by Moniro Ravanipour and *Animal Dreams* (1990) by Barbara Kingsolver. While introducing deep ecology as postmodern environmental ethics, the research completely rejects the domination of anthropocentric ideology and

* Corresponding Author's E-mail: eslami_Paranduniv@yahoo.com

1. PhD Candidate, Department of English Language and Literature, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

<https://orcid.org/0000-0003-4899-4588>

2. Assistant Professor, Department of English, Parand Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

<https://orcid.org/0000-0002-8676-1155>

3. Assistant Professor, Department of English, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

<https://orcid.org/0000-0003-4409-7636>

Copyright© 2024, the Authors | Publishing Rights, ASPI. This open-access article is published under the terms of the Creative Commons Attribution- NonCommercial 4.0 International License which permits Share (copy and redistribute the material in any medium or format) and Adapt (remix, transform, and build upon the material) under the Attribution-NonCommercial terms.

considers self- realization and identification with nature to be the only way out of environmental crises. Ravanipour and Kingsolver suffer from eco-trauma caused by environmental destruction and they try to take an effective step in improving deficiencies in nature. Eco-trauma inspires both novelists to deal with the damage that humans, knowingly or unknowingly, cause to nature. The study aims to demonstrate the dominance of anthropocentric ideology, which brings a self-seeking and self-interested attitude, strongly causing the destruction of nature. By relying on biocentrism, deep ecology has no concern other than preserving the environment and its resources while it avoids damage to the environment with the aim of gaining profit.

Keywords: Anthropocentrism, biocentrism, deep ecology, environmental ethics, shallow ecology

Extended Abstract

1. Introduction

Industrialization and urbanization have led to the separation of man from nature and made a false impression related to the superiority of human beings. Based on such a paradigm, what follows, is solving environmental problems only for the benefit of human beings, according to the needs of their time. Such a limited view suggests that the environmental movement has generally operated on a case-by-case basis. As long as various issues are not considered as distinct predicaments, environmentalists will never be able to fully protect ecosystems from the destructive abuses of human development. By examining Moniro Ravanipour's *Ahle Ghargh* (1989), and Barbara Kingsolver's *Animal Dreams* (1990), considering how anthropocentrism has caused irreparable damage to the environment and ecosystem, the study considers the reconnection of man with nature by changing the pattern in his relationships as a solution.

Ravanipour (1952-), and Kingsolver (1955-), have skillfully depicted the effects of environmental destruction on human life in their works.

The study indicates that there is a meaningful intimacy between nature and reasonable behavior towards the environment. Therefore, physical contact with nature is the necessary factor of procuring a sense of connection with it. *Ahle Ghargh* and *Animal Dreams* are in harmony with the specific geographical region of their authors' hometowns and illustrate the deep connection of the authors with where they were raised. The research is a reflection of anthropocentrism in different climates that has achieved valuable results from the comparison of the two studied novels. Ravanipour and Kingsolver consider current environmental concerns as a major threat to human well-being. The present study is an argument of the consequences of anthropocentrism and a utilitarian attitude towards nature. Contemplating concepts such as anthropocentrism, biocentrism, deep ecology and shallow ecology, the researchers consider industrialization and the urban lifestyle to be the cause of the physical separation of man from nature and the deepening of this alienation. The article aims to investigate anthropocentrism and its reflection in the works of Ravanipour and Kingsolver in a comparative manner to clarify environmental worldviews through the application of biocentrism and deep ecology.

The study tries to reconcile intellectual similarities and styles of Iranian and American female novelists. Although the presence of British colonialism in Ravanipour's *Ahle Ghargh* is differentiated from Kingsolver's *Animal Dreams*, the dominant theme in both novels is the rupture between man and nature and the mental and psychological problems which result from such separation. By choosing two female novelists from two different regions, Eastern and Western, while emphasizing the deep connection between women and nature, the article aims to portray their similar concerns about environmental

issues resulting from its destruction. The present research introduces deep ecology as a solution for controlling and ending crises. The comparative analysis proves that the two novels *Ahle Ghargh* and *Animal Dreams* are a reflection of criticism on modernity and shallow ecology which has led nature into regression. In both novels, nature is the main background of the story and is the driving force behind the events which has an inevitable effect on the characters of the story. Ravanipour and Kingsolver believe that the world is on the edge of an ecological abyss, and the reason is anthropocentric thought which considers man to be the center and ruler of the universe, with regard to his materialistic and profit-seeking disposition.

The article is an example of the link between literature and environment which examines the similarities of *Ahle Ghargh* and *Animal Dreams*, for the first time, carrying out a comparative study of these two literary texts. In “What is Comparative Literature?” (2012) Alireza Anushirvani (1954-), claims that comparative literature is an important field of literature and a branch of literary criticism that while regarding the interaction between the literature of various peoples, studies and analyzes their similarities and differences (37). This study aims to present a new reading of Ravanipour’s *Ahle Ghargh* and Kingsolver’s *Animal Dreams* by compiling the ideas of Arne Naess (1912-2009), Greg Garrard (1969), and using concepts such as anthropocentrism, biocentrism, deep ecology and shallow ecology. By analyzing two selected works, researchers noted the impact of biocentrism and deep ecology in restoring the discrete relationship between man and nature. Finally, in the concluding part, the findings of the study are summarized.

2. Methodology and Approach

What has been on the human mind for a long time is the importance of preserving nature, plant and animal species, which have a very

fundamental and inevitable role in maintaining the health of the human soul and psyche. In recent decades, due to the crises created by man in nature, the review of the connection between human and nature has become of significant importance. Meantime, literature has had a distinctive status and an excessive contribution in this field. Today, many intellectuals and critics seek to study the confrontation between human and nature. For this reason, a new field of study has emerged from the link between the humanities, that is literature and the natural sciences which is ecology. The combination of these two disciplines has led to the emergence of a new science called ecocriticism in the field of literary criticism, which aims to find the connection between human and nature. Ecocriticism was formed in the second half of the twentieth century. The term was first coined in 1978 by William H. Rueckert (b.1926), the American literature educator and writer. Taking into account environmental concerns, it tried to get help from the literature to preserve and improve the environment. Through an environmental approach to literary works, it attempts to create a new attitude to nature that leads to the improvement of human relationship with it.

Ecocriticism is a recently developed critical approach which links the humanities, natural sciences, and environmental sciences. One of the notable recognized pioneers of ecocriticism is Cheryll Glotfelty (b.1958), the American professor of literature and environment at the University of Nevada, Reno. In *The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology* (1996), Glotfelty and Fromm define ecocriticism as ‘simply put, ecocriticism is the study of the relationship between literature and the physical environment’ (xviii). They describe the environmental crisis and the various dimensions of the humanities, including anthropology. Glotfelty and Fromm study the aspects of ecology and predict the future of this branch of literary criticism due to the expansion of modern science. They believe that the main focus

of discussion in ecocriticism is the correlation between literature and physical environment (Glottfelty & Fromm, 1996: 3). Greg Garrard in his outstanding book *Ecocriticism* (2004), examines the concepts of ecocriticism, such as dwelling, wilderness, pollution, animals, and the earth. He believed that “wilderness has an almost sacramental value: it holds out the promise of a renewed, authentic relation of humanity and the earth, a post-Christian covenant, found in a space of purity, founded in an attitude of reverence and humanity” (Garrard, 2004: 59). Ecocriticism aims to create an interactive approach between the language of nature and the literary language that it creates through environmental literary discourse.

3. Conclusion

Since decades ago, humans have had a special consideration for the environment. The reason for such attention was the concern about the protection of nature against industrial development, urbanization, pollution, and significant climate changes. Industrialization and urbanization have caused the separation of human from nature and presented a false representation related to the superiority of human beings. In *Ahle Gharg* (1989), and *Animal Dreams* (1990), Moniro Ravanipour (1952-), and Barbara Kingsolver (1955-), reflect their environmental sorrow, try to take an effective step in improving the nature by changing the attitude of man in the environment. Both artists consider the alienation of human populations from nature as a product of industrial modernization and the rise of urbanization. This detachment is the result of a world view that regards human and nature as fundamentally in isolation while reflecting on the value of nature only as a means of fulfilling human needs. Generally speaking, the urban lifestyle has created a marked schism between man and nature. Physical intimacy with nature is necessary in order to create a sense of connection.

Relying on an ecological narrative, Moniro Ravanipour and Barbara Kingsolver have managed to reveal the vulnerability of the environment and its impact on people's lives since neither author has ever been a neutral observer in advocating the environment. In their works, Ravanipour and Kingsolver have taken effective steps to reveal the damage caused by anthropocentrism. By relying on what literature has given them, both novelists have skillfully dealt with problems and solutions. The environmental damage that humans purposefully or inadvertently cause to nature will return over time, although due to the deep gap between the damage and its consequences, effects may last for decades, or even centuries. Ravanipour and Kingsolver have clearly reflected this truth in their works by portraying the environmental despair which the protagonists of the novels face and the efforts they make to save nature. Both contemporary authors point out the seriousness of environmental issues while ruminating over the deep connection between human, nature, and the recognition of its damage, eventuating in environmental trauma. The misery following in the wake of environmental destruction drives the main characters of both novels towards experiencing trauma. Both novelists try to amplify people's awareness of the environment.

Nature plays an essential role in healing the complications of the soul and psyche so that they can reduce their suffering by taking refuge in it. In fact, the manifestation and excellence found in nature reduces stress and anxiety. Researchers believe that a comprehensive and non-hierarchical perception of all life forms should replace the hegemonic conceptual framework in which nature is merely a means for humans to take advantage of. In fact, the widespread belief is that humans are intrinsically more valuable than other creatures and nature should be replaced by empathy with nature. Ravanipour and Kingsolver deal with current environmental concerns since they believe they are real threats to man's well-being.

مقاله پژوهشی

بوم‌شناسی ژرف‌نگر در تقابل با بوم‌شناسی سطحی‌نگر: خوانش تطبیقی اهل غرق

اثر منیر و روانی‌پور و رؤیاهای حیوانی اثر باربارا کینگس الور

نرگس رئوف‌زاده^۱، راضیه اسلامی^{۲*}، مرتضی لک^۳

(دریافت: ۱۴۰۲/۰۷/۰۴ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۲/۰۵)

چکیده

در دهه‌های اخیر به دلیل بحران‌هایی که بشر در طبیعت ایجاد کرده، بازنگری در رابطه انسان و طبیعت اهمیت ویژه‌ای یافته و در این میان ادبیات نیز سهم بسزایی داشته است. شکاف موجود بین آسیب‌های زیست‌محیطی و پیامدهای آن، سبب بی‌توجهی انسان‌ها به عواقب تخریب‌های زیست‌محیطی شده است. مطالعه حاضر با بهره‌گیری از نقد بوم‌گرا و تکیه بر

۱. دانشجوی دکتری زبان و ادبیات انگلیسی، گروه زبان و ادبیات انگلیسی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

<https://orcid.org/0000-0003-4899-4588>

۲. استادیار زبان و ادبیات انگلیسی، گروه زبان، واحد پرند، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

*eslami_paranduniv@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0002-8676-1155>

۳. استادیار زبان و ادبیات انگلیسی، گروه زبان، واحد علوم تحقیقات تهران، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

<https://orcid.org/0000-0003-4409-7636>

Copyright© 2024, the Authors | Publishing Rights, ASPI. This open-access article is published under the terms of the Creative Commons Attribution- NonCommercial 4.0 International License which permits Share (copy and redistribute the material in any medium or format) and Adapt (remix, transform, and build upon the material) under the Attribution-NonCommercial terms.

مفاهیمی چون انسان‌مداری، بوم‌شناسی ژرف‌نگر، بوم‌شناسی سطحی‌نگر و زیست‌مداری، برای نخستین‌بار به بررسی تطبیقی دو رمان *اهل غرق* اثر منیرو روانی‌پور و *رؤیاهای حیوانی* اثر باربارا کینگس‌الور می‌پردازد. پژوهش فوق با معرفی اخلاق زیست‌محیطی پست‌مدرن که بوم‌شناسی ژرف‌نگر است، سیطره ایدئولوژی انسان‌مداری را به‌طور کامل رد کرده است و تنها راه نجات از بحران‌های زیست‌محیطی را خودشناسی و هم‌ذات‌پنداری با طبیعت می‌داند. روانی‌پور و کینگس‌الور هر دو از ترومای زیست‌محیطی که رنج ناشی از تخریب‌های زیست‌محیطی را شامل می‌شود رنج می‌برند و سعی دارند در بهبود اوضاع طبیعت گامی مؤثر بردارند. ترومای زیست‌محیطی هر دو نویسنده را ترغیب می‌کند تا با آسیب‌هایی که انسان‌ها آگاهانه یا ناآگاهانه به طبیعت وارد می‌سازند مقابله کنند. این تحقیق بر آن است تا نشان دهد چیرگی ایدئولوژی انسان‌مداری که نگرشی سودجویانه و منفعت‌طلبانه را به همراه دارد، به شدت سبب تخریب طبیعت می‌شود. این در حالی است که بوم‌شناسی ژرف‌نگر با تکیه بر زیست‌مداری ضمن خودداری از آسیب به محیط زیست با هدف کسب منفعت، دغدغه‌ای جز حفظ محیط زیست و منابع موجود در آن را ندارد.

واژه‌های کلیدی: انسان‌مداری، اخلاق زیست‌محیطی، بوم‌شناسی ژرف‌نگر، بوم‌شناسی سطحی‌نگر، زیست‌مداری.

۱. بیان مسئله

مدت‌زمانی است که رابطه انسان و طبیعت به‌عنوان یکی از چالش‌های جدید در حوزه علوم انسانی مورد توجه قرار گرفته است. اهمیت این موضوع موجب شکل‌گیری رویکردهایی چون نقد بوم‌گرا شده که براساس ارتباط خاص انسان با طبیعت بنا شده است. اصطلاح نقد بوم‌گرا، برای نخستین‌بار توسط ویلیام روکرت^۱ در سال ۱۹۷۸ ابداع شد. نقد بوم‌گرا چگونگی بازتاب رابطه انسان با محیط پیرامونش در ادبیات است که به بررسی رابطه دوطرفه انسان با طبیعت و میزان تأثیر عوامل طبیعی بر روح و جان او

می‌پردازد. نقد بوم‌گرا مرحله جدیدی از نقد ادبی و نوعی پاسخ به اتفاقات و رخدادهای دنیای پیرامون است. چریل گلات فلتی و هارولد فرومن^۲ در کتاب خود با عنوان *خواننده/اکوکرتیسیم: نقاط عطف در بوم‌شناسی ادبی*^۳ (۱۹۹۶)، نقد بوم‌گرا را «بررسی ارتباط بین ادبیات و محیط فیزیکی» (1996: xviii) معرفی می‌کنند. هدف نقد بوم‌گرا ایجاد رویکرد تعاملی بین زبان طبیعت و زبان ادبی است که از طریق گفتمان ادبی زیست‌محیطی صورت می‌گیرد (Glottfelty & Fromm, 1996: 57). گرگ‌گارداد^۴ در *نقد بوم‌گرا*^۵ (2004: 33)، با اشاره به مفاهیمی چون طبیعت بکر، آلودگی، و حیوانات به بررسی دلیل بحران‌های زیست‌محیطی موجود و بلایای احتمالی و تهدیدکننده در آینده می‌پردازد. طبق نظر گارداد «وظیفه بوم‌گرایی غلبه بر انسان‌محوری است» (ibid: 176).

پژوهش حاضر خوانشی است تطبیقی از دو رمان برجسته، *اهل غرق* (۱۹۹۰) اثر منیرو روانی‌پور (۱۹۵۲-)، و *رؤیاهای حیوانی* (۱۹۹۰) اثر باربارا کینگس‌الور (۱۹۵۵-)، که برای نخستین‌بار به بررسی و تحلیل مفاهیم نظری چون انسان‌مداری، بوم‌شناسی ژرف‌نگر، بوم‌شناسی سطحی‌نگر و زیست‌مداری پرداخته است، سعی در تطبیق همسانی‌های فکری و سبکی دو نویسنده زن ایرانی و آمریکایی دارد. اگرچه حضور استعمارگران انگلیسی در رمان *اهل غرق* وجه تمایز آن با *رؤیاهای حیوانی* کینگس‌الور است، اما موضوع غالب در هر دو رمان گسستگی پیوند بین انسان و طبیعت و مشکلات روحی و روانی حاصل از آن است. مقاله در نظر دارد با انتخاب دو نویسنده زن از دو اقلیم متفاوت شرقی و غربی ضمن تأکید بر پیوند عمیق بین زنان و طبیعت، نگرانی‌های مشابه آن‌ها در مورد مسائل مربوط به محیط زیست و بحران‌های حاصل از تخریب آن را به تصویر بکشد، بوم‌شناسی ژرف‌نگر را به عنوان راه حلی برای کنترل و

پایان دادن به بحران‌ها معرفی کند. بررسی تطبیقی ثابت می‌کند دو رمان *اهل غرق* و *رؤیاهای حیوانی* انعکاسی است انتقادی از مدرنیته و بوم‌شناسی سطحی‌نگر حاصل از آن، که طبیعت را به قهقرا کشانده است.

ادبیات تطبیقی حوزه مهمی از ادبیات و شاخه‌ای از نقد ادبی است که ضمن صحبت درمورد تعامل میان ادبیات ملت‌ها به مطالعه، تجزیه و تحلیل شباهت‌ها و تفاوت‌های آن‌ها می‌پردازد (انوشیروانی و حسینی، ۲۰۱۲: ۳۷). زیگبرت سالمن پراور^۶ (1925-2012)، در کتاب *درآمدی بر مطالعات ادبی تطبیقی*^۷، در تعریف ادبیات تطبیقی به نقل قولی از آنتونی تورلبی^۸ (1928-2013)، اکتفا و آن را این گونه توصیف می‌کند:

ادبیات تطبیقی فی نفسه به هیچ اصلی به جز تطبیق، که مفیدترین ابزار برای تحلیل آثار هنری است، متعهد نیست و به جای محدود کردن مقایسه آثار مکتوب در یک زبان، بهتر می‌داند که پژوهشگر در پی یافتن وجوه اشتراک این آثار در دیگر زبان‌ها باشد. خواندن یک شعر یا دیدن یک تصویر یا یک بنای تاریخی به درک محدودی از ویژگی‌های آن می‌انجامد، اما دیدن نمونه دیگری از «همان» چیز که البته در جای خود اثر هنری مستقلی است، گرچه همان «چیز» نیست، به هر حال قابل مقایسه با آن است و این اولین قدم است در جهت درک اینکه چه چیزی در هر مورد ناب اصیل و دشوار است (Prrawer, 1973: 23).

مقاله پیش رو مصداقی است از پیوند ادبیات و محیط زیست، که با مطالعه تطبیقی دو رمان *اهل غرق* و *رؤیاهای حیوانی* وجوه شباهت این دو متن ادبی را برای نخستین بار مورد بررسی قرار می‌دهد. فعالیت‌های صنعتی و تخریب طبیعت بکر تبعات ناشی از انسان‌مداری و بوم‌شناسی سطحی‌نگر است که در آثار منتخب هر دو رمان‌نویس قابل مشاهده است. طبیعت در داستان‌های آن‌ها زمینه اصلی داستان و عامل پیش‌برد حوادث است که تأثیری اجتناب‌ناپذیر بر شخصیت‌های داستان دارد. درواقع

طبیعت در آثار روانی‌پور و کینگس‌الور تنها مکان رویداد حوادث تلقی نمی‌شود؛ آن‌ها معتقدند جهان در لبه پرتگاه زیست‌محیطی است و دلیل آن اندیشه انسان‌محورانه‌ای است که انسان را مرکز و فرمانروای عالم می‌داند و نگاهی مادی‌گرا و سودجویانه به طبیعت دارد. این پژوهش بر آن است تا با تلفیقی از نظریات آرنه نائس، گرگ گاررارد و به‌کارگیری مفاهیمی چون انسان‌مداری، بوم‌شناسی ژرف‌نگر، بوم‌شناسی سطحی‌نگر و زیست‌مداری برای نخستین‌بار خوانشی جدید از دو رمان *اهل غرق* (۱۹۹۰)، اثر منیرو روانی‌پور و *رؤیاهای حیوانی* (۱۹۹۰)، اثر باربارا کینگس‌الور ارائه دهد. محققان با تجزیه و تحلیل دو اثر منتخب ضمن به تصویر کشیدن انسان‌مداری و بحران‌های حاصل از آن در هر دو رمان، تأثیر زیست‌مداری و بوم‌شناسی ژرف‌نگر در ترمیم رابطه گسسته انسان و طبیعت را متذکر می‌شوند. درنهایت، در قسمت نتیجه‌گیری پژوهشگران به ذکر یافته‌های حاصل از مطالعه می‌پردازند.

۲. پیشینه تحقیق

علی‌رغم پژوهش‌های موجود، دو رمان *اهل غرق* اثر منیرو روانی‌پور و *رؤیاهای حیوانی* اثر باربارا کینگس‌الور تاکنون به صورت تطبیقی و با تکیه بر مفاهیم انسان‌مداری^۹، بوم‌گرایی ژرف‌نگر^{۱۰}، بوم‌گرایی سطحی‌نگر^{۱۱} و زیست‌مداری^{۱۲} مورد بررسی قرار نگرفته‌اند. مطالعه فوق در نظر دارد با انتخاب آثار منتخب دو نویسنده زن از دو خاستگاه متفاوت، وجوه اشتراک آن‌ها را بررسی کند. پژوهش با نفی دیدگاه مدرن که انسان‌محور است به معرفی دیدگاه پست‌مدرن که اخلاق زیست‌محیطی جدیدی را دربر می‌گیرد، می‌پردازد و تقابل بوم‌شناسی سطحی‌نگر و بوم‌شناسی ژرف‌نگر را مورد بررسی قرار می‌دهد. روانی‌پور و کینگس‌الور ارزش ذاتی برای

طبیعت قائل هستند و معیار ارزش‌گذاری آن را در منافع انسانی نمی‌دانند. از آنجایی که هیچ‌گونه تحقیقی تاکنون به صورت مقایسه‌ای دو رمان *اهل غرق* و *رؤیاهای حیوانی* را مورد تجزیه و تحلیل قرار نداده، همواره خلأیی در این زمینه وجود داشته، بنابراین انتخاب هر دو رمان تلاشی است برای برطرف کردن این خلأ که به وجوه اشتراک و دیدگاه‌های غیرایزاری هر دو نویسنده نسبت به طبیعت می‌پردازد. مقاله در نظر دارد با اشاره به مطالعات انجام‌شده بر دو رمان *اهل غرق* و *رؤیاهای حیوانی* ضمن اثبات نوآوری خود بر خلأ موجود از عدم بررسی تطبیقی دو رمان با تکیه بر مفاهیم انسان‌مداری، بوم‌شناسی ژرف‌نگر، بوم‌شناسی سطحی‌نگر و زیست‌مداری صحنه‌گذار. ابراهیم کنعانی در مقاله «بررسی نظام مقاومتی گفتمان در *اهل غرق* منیرو روانی‌پور» (۱۳۹۶)، از دیدگاه نشانه - معناشناختی و ویژگی مقاومتی گفتمان را که برای تبیین شرایط شکل‌گیری و استعلای معناست بررسی و تحلیل کرده است. وی معتقد است گونه‌های مقاومت اسطوره‌ای، پدیدارشناختی، استعلایی و هویتی در رمان *اهل غرق* نقش می‌آفرینند. این مطالعه بدون در نظر گرفتن آسیب‌هایی که گفتمان مسلط به شخصیت‌ها وارد می‌کند و صرف نظر از درمان‌هایی که می‌تواند چنین آسیب‌هایی را التیام بخشد، صورت گرفته است. بنابراین هیچ‌گونه اشاره‌ای به طبیعت و بحران‌های زیست‌محیطی آن ندارد. در حالی که مقاله حاضر به بازایی چنین شکاف‌هایی می‌پردازد که در این مطالعه و مطالعات مشابه آن وجود دارد.

- اسد آبشیرینی و همکاران نیز در مقاله «نقد و تحلیل بوم‌گرایی داستان *اهل غرق* منیرو روانی‌پور با نگاهی به گفتمان قدرت» (۱۴۰۱)، با استفاده از اندیشه‌های میشل فوکو به بررسی تأثیر روابط قدرت در سطوح گوناگون رمان *اهل غرق* می‌پردازند و با وجود اشاره به بوم‌گرایی در عنوان مقاله هیچ‌گونه اشاره‌ای به آن نداشته‌اند و فقط

مطالعه تأثیرگذاری گفتمان‌های مختلف را که در اعمال قدرت نقش مؤثری دارند بررسی می‌کنند.

- زینب خواجه‌وند سریوی و حسین‌حسن‌پور آلاشتی در مقاله خود با عنوان «تحلیل سبک‌شناختی رمان / اهل غرق منیرو روانی‌پور» (۱۳۹۸)، به بررسی سبک رمان / اهل غرق پرداخته و در حالی که مؤلفه‌های سبکی در سه حوزه روایت، زبان و بلاغت را مورد تحلیل قرار می‌دهند هیچ گونه اشاره‌ای به طبیعت و تخریب آن ندارند.

- زینب رحمانیان و لیلا عدل‌پرور در «ادبیات اقلیمی در رمان / اهل غرق» (۱۳۹۹)، / اهل غرق را در زمره آثار ادبیات اقلیمی روستایی قرار داده به شاخص‌های ادبیات اقلیمی مانند: باورها، اعتقادات، آداب و رسوم، پوشاک، زبان، لهجه و سرودهای محلی می‌پردازند.

- فاطمه شهبازی و همکاران در مقاله «نقد بوم‌گرایانه رمان / اهل غرق منیرو روانی‌پور» (۱۴۰۱) به دو ریکرد اساسی نسبت به محیط زیست و طبیعت در / اهل غرق اشاره می‌کنند. نخست، رویکردی که از چهره غیر قابل کنترل طبیعت، ترس، وحشت، سرگردانی بشر و چالش همیشگی انسان با محیط پیرامونش سخن می‌گوید و دیگر، رویکردی که انسان‌ها در مقابل استعمارگران اروپایی و قدرت‌طلبی آن‌ها مقاومت می‌کند و به مبارزه برای حفظ محیط زیست خود برمی‌خیزند. هرچند شهبازی و همکاران در این مقاله به طبیعت و نقد بوم‌گرا اشاره دارند، پژوهش آن‌ها بیشتر جنبه توصیفی داشته و بیشتر تمرکز آن‌ها بر نقد پسااستعماری است، لذا نه تنها رمان براساس مفاهیم نقدی و منتقدان خاصی مطالعه نشده است هیچ‌گونه ادغامی نیز با مفاهیم دیگر در آن صورت نگرفته است.

رمان *رؤیاهای حیوانی* اثر باربارا کینگس الور نیز از این قاعده مستثنی نیست. لذا در این قسمت به مطالعاتی که تاکنون درمورد این اثر انجام گرفته شده اشاره می‌کنیم.

- وانگ در مقاله «تحلیلی بر سنت‌های مرتبط با محیط زیست سرخپوستان شمال آمریکا در *رؤیاهای حیوانی* از باربارا کینگس الور» (2022)، به بررسی مفهوم تضاد فرهنگی بین دو فرهنگ متفاوت می‌پردازد و هیچ‌گونه اشاره‌ای به نقد زیست بوم ندارد.

- تیروروآل سلوی در «مطالعه بوم فمینیست رمان‌های کینگس الور» (2020)، به مطالعه رمان‌های کینگس الور از دیدگاه بوم فمینیست می‌پردازد.

- مروا حسین احمد عبدالفتاح در پایان‌نامه *خوانش رؤیاهای حیوانی و تابستان پربار باربارا کینگس الور براساس نقد بوم‌گرا* (2019)، تئوری بوم‌شناسی تیموتی مورتون^{۱۳} و نظریه مکالمه‌ای باختین^{۱۴} را برای بررسی رمان‌های *رؤیاهای حیوانی* و *تابستان پربار* به کار برده است و هیچ‌گونه اشاره‌ای به نظرات آرنه نائس و مفاهیم مورد مطالعه در این پژوهش ندارد.

- ریچارد ام مگی در «خشک‌سالی گریس: جامعه و بوم‌فمینیست در رمان‌های *رؤیاهای حیوانی* و *تابستان پربار* اثر باربارا کینگس الور» (2008)، از دیدگاه بوم فمینیست به مطالعه رمان‌ها می‌پردازد.

- سری‌گورتون در پایان‌نامه خود با عنوان *چیزهایی که مردم را به یکدیگر متصل می‌کند: تحلیل ادبی انتقادی داستان‌های باربارا کینگس الور* (2009)، به بررسی آثار کینگس الور از دیدگاه سیاسی می‌پردازد.

- برندن هاکنگز در «متهم به مقاومت: خوانش بوم‌گرایانه تابستان پربار و سلوک پرواز از باربارا کینگس الور» (2015)، از دیدگاه بوم‌فمینیست به بررسی دو رمان می‌پردازد.

چنانچه اشاره شد، مقالات و پایان‌نامه‌های بسیاری از دیدگاه بوم‌فمینیست به بررسی رمان *رؤیاهای حیوانی* اثر باربارا کینگس الور پرداخته‌اند. علی‌رغم کثرت پژوهش‌های موجود، تاکنون هیچ مطالعه‌ای این رمان را با تکیه بر مفاهیم انسان‌مداری، بوم‌شناسی ژرف‌نگر، بوم‌شناسی سطحی‌نگر و زیست‌مداری مورد بررسی قرار نداده و آن را با رمانی فارسی مقایسه نکرده است. بنابراین مقاله حاضر نخستین پژوهشی است که به صورت تطبیقی و با به‌کارگیری نظرات منتقدانی چون آرنه نائس و گرگ‌گاردارد این رمان را مورد بررسی قرار می‌دهد.

۳. چارچوب نظری پژوهش

۳-۱. مروری بر ویژگی‌ها و کاربردهای نقد بوم‌گرا، بوم‌شناسی ژرف‌نگر و بوم‌شناسی سطحی‌نگر

بوم‌گرایی یا بوم‌شناسی^{۱۵} مطالعه علمی روابط متقابل موجود بین تمام موجودات اعم از زنده و غیرزنده است. در دهه‌های آخر قرن بیستم، بوم‌گرایی به‌عنوان یک نظریه ادبی جدید جهت بررسی رابطه انسان با طبیعت پدیدار شد. اصطلاح بوم‌گرایی برای نخستین‌بار توسط ویلیام روکرت مطرح شد. این مفهوم تلفیقی از بوم‌شناسی و نقد است. بوم‌شناسی از کلمه یونانی «Oikos» به معنی خانه، و نقد از کلمه «Kritikos» به معنی قادر به قضاوت است. ویلیام هاوارت^{۱۶} (۱۹۴۰-۲۰۲۳)، در مقاله خود با عنوان «برخی از اصول بوم‌گرایی»^{۱۷} (۱۹۹۹)، این اصطلاح را به‌عنوان قاضی خانه تفسیر

کرده است. او طبیعت را به عنوان خانه و نقد را برای قضاوت در مورد کیفیت و یکپارچگی آن خانه معرفی می‌کند. بر این اساس است که بوم‌گرایی به تحلیل ادبی انسان در ارتباط با جهان طبیعی می‌پردازد (Rueckert, 1978: 69).

ویلیام روکرت^{۱۸}، بوم‌گرایی را به عنوان «کاربرد اکولوژی و مفاهیم بوم‌شناختی در مطالعه ادبیات» معرفی می‌کند (Glotfelty & Harold Fromm, 1958: xx). این در حالی است که چریل گلت فلتی و هارولد فروم^{۱۹} (1958) بوم‌گرایی را صرفاً مطالعه رابطه بین ادبیات و محیط فیزیکی تعریف کرده است و در ادامه اعلام می‌دارد: «نقد بوم‌گرا رویکردی زمین‌محور نسبت به مطالعات ادبی دارد» (Glotfelty & Harold Fromm, 1958: xxiii). براساس تعاریف ارائه‌شده، بوم‌گرایی ارتباط انسان با طبیعت را مرکز توجه خود قرار می‌دهد. طبق نظر لورنس بوئل^{۲۰} (۱۹۳۹-)، «منتقد بوم‌گرا به کشف رابطه انسان با محیط پیرامونش در ادبیات می‌پردازد» (Buell, 2011: 91).

تلاش‌های موجود برای حفاظت از محیط زیست به دو جنبش بوم‌شناسی سطحی‌نگر و بوم‌شناسی ژرف‌نگر تقسیم می‌شود. هدف بوم‌شناسی سطحی‌نگر، افزایش سلامتی و ثروت جامعه است که علیه آلودگی مبارزه و از اتلاف منابع جلوگیری می‌کند. بوم‌شناسی سطحی‌نگر از آنجایی که انسان را سرچشمه تمام ارزش‌های مسلط بر طبیعت قرار می‌دهد، بر پایه انسان‌محوری استوار است و برای طبیعت فقط ارزش مصرفی قائل است. آرنه نائس^{۲۱} فیلسوف نروژی در سال ۱۹۷۳ جنبش بوم‌شناسی ژرف‌نگر را معرفی کرد. نائس با حمایت از برابری و ارزش حقوقی همه موجودات زنده بر احترام عمیق به طبیعت و لزوم مراقبت دائم از آن تأکید دارد. بوم‌شناسی ژرف‌نگر، جهان‌بینی است که انسان را فقط به عنوان یک گونه می‌شناسد و برای سایر گونه‌ها و جانداران به شدت ارزش ذاتی و حق وجود داشتن قائل است. این دیدگاه

انسان را با سایر گونه‌ها برابر دانسته و مخالف برتری انسان بر آن‌هاست. بوم‌شناسی ژرف‌نگر فلسفه‌ای است زیست‌محیطی که ارزشی ذاتی برای همه موجودات زنده - صرف نظر از کاربرد ابزاری آن‌ها در نیازهای انسانی - قائل است و به بازسازی و ارتقای جوامع بشری مدرن مطابق با چنین ایده‌هایی می‌پردازد. طبق نظر نائس، بوم‌شناسی ژرف‌نگر جهان طبیعی را مجموعه‌ای از روابط می‌داند که در آن وجود ارگانیسم‌ها به صورت زنجیروار به یکدیگر وابسته است. نائس معتقد است که نابودی محیط زیست نه تنها برای انسان بلکه برای تمام ارگانیسم‌هایی که نظم طبیعی را تشکیل می‌دهند تهدیدی است جدی. استدلال نائس بر این است که ریشه نگرش منفعت‌طلبانه انسان نسبت به طبیعت در بوم‌شناسی سطحی‌نگر است که درواقع نقطه مقابل بوم‌شناسی ژرف‌نگر است. بوم‌شناسی سطحی‌نگر بر پایه انسان‌محوری استوار است، لذا تمام موجودات جهان را از بشر که گونه‌ای است دارای عقل سلیم، پست‌تر می‌داند (Naess, 2002: 6-8).

آرنه نائس علت آسیب‌های زیست‌محیطی را علاوه بر انسان‌مداری ناشی از تمرکز حامیان محیط زیست بر نیازهای انسان بیش از نیازهای گونه‌های دیگر می‌داند. او معتقد است عملکرد انسان به جای مصرف بی‌رویه منابع طبیعی باید به گونه‌ای باشد که شکوفایی، احیا و حفاظت همه اکوسیستم‌ها و گونه‌های تشکیل‌دهنده آن را تضمین کند. نائس با همراهی جورج سشن، پلت‌فرمی متشکل از هشت اصل سازماندهی برای بوم‌شناسی ژرف‌نگر ایجاد کردند.

۱. رفاه و شکوفایی زندگی انسانی و غیرانسانی روی زمین به خودی خود ارزشمند است. این ارزش‌ها برای اهداف انسانی بوده و مستقل از سودمندی دنیای غیرانسانی است.

۲. غنا و تنوع زندگی علاوه بر اینکه در تحقق این ارزش‌ها نقش دارد خود نیز نوعی ارزش محسوب می‌شود.
 ۳. انسان‌ها جز برای رفع نیازهای خود به هیچ عنوان حق ندارند از این غنا و تنوع بکاهند.
 ۴. شکوفایی زندگی و فرهنگ‌های بشری با جمعیت انسانی بسیار کوچک‌تر سازگار است. شکوفایی زندگی غیرانسانی نیز در گرو جمعیت انسانی کم‌تری است.
 ۵. در حال حاضر دخالت انسان در دنیای غیرانسانی بیش از حد است و این وضعیت به سرعت در حال بدتر شدن است.
 ۶. سیاست‌ها باید تغییر کند. این سیاست‌ها بر ساختارهای اساسی اقتصادی، فناوری و ایدئولوژیک تأثیر می‌گذارد.
 ۷. تغییر ایدئولوژیک عمده‌تاً قدردانی از کیفیت زندگی خواهد بود (سکونت در موقعیت‌های با ارزش ذاتی) به جای پای‌بندی به استاندارد زندگی به‌طور فزاینده‌ای بالاتر است.
 ۸. انسان‌ها موظف‌اند به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم نسبت به اعمال تغییرات لازم اقدام کنند (Naess, 2002:28).
- هدف نائس و ششن از فرموله کردن اصول اساسی بوم‌شناسی ژرف‌نگر بیان موارد اساسی و نکات مهمی بود که اکثر حامیان این دیدگاه به‌طور ضمنی یا صریح آن را پذیرفته و در آن مسیر گام برمی‌دارند. این اصول راهنمای افرادی است که معتقدند مشکلات زیست‌محیطی را تنها با راه‌حل‌های سریع فناوری و دستیابی به اقدام مستقیم غیرخشونت‌آمیز مؤثر در جهت تغییرات اساسی نمی‌توان حل کرد.

۴. بحث و بررسی

۴-۱. خوانش بوم‌گرایانه *اهل غرق* اثر منیرو روانی‌پور و *رؤیاهای حیوانی* اثر باربارا

کینگس الور

۴-۱-۱. تحلیل بوم‌شناسی ژرف‌نگر، بوم‌شناسی سطحی‌نگر و تقابل‌های دوگانه

زیست‌مداری و انسان‌مداری در *رمان اهل غرق* اثر منیرو روانی‌پور

عشق به طبیعت منحصر به دوره ادبی خاصی نیست و بسیاری از شاعران و نویسندگان صاحب‌نام جهان در طول تاریخ همواره در آثار خود به رابطه میان انسان و طبیعت اشاره داشته‌اند. در ادبیات بوم‌گرا^{۲۲} هنرمند ضمن تکریم طبیعت برای آن هویتی مستقل قائل است، بنابراین خود را در حفظ، صیانت و اصلاح نگرش‌ها نسبت به طبیعت متعهد می‌داند. *اهل غرق* اثر برجسته منیرو روانی‌پور، دربرگیرنده تمام ویژگی‌های فوق است. داستان *اهل غرق*، روایتی است از دیدگاه سوم شخص یا دانای کل که در آن تمام حوادث توسط نویسنده منتقل می‌شود. روانی‌پور، در کنار زویا پیرزاد و احمد محمود، از جمله داستان‌نویسان مکتب جنوب است که بیش از دیگران به آسیب‌های ناشی از ورود صنعت نفت به منطقه پرداخته است. در *رمان اهل غرق*، روانی‌پور ورود صنعت نفت به روستای جفره را روایت می‌کند که سبب آلوده شدن زمین و دریا شده، ابرها را عقیم کرده و قحطی و خشک‌سالی را برای مردم جفره به ارمغان آورده است، به‌گونه‌ای که ساکنان این روستای بکر و دورافتاده جنوب ناگزیر به ترک زادگاه خود شده‌اند. نویسنده در این اثر جامعه‌ای بدوی را به تصویر می‌کشد که معتقدند دریای جفره ساکنانی چون پریان دریایی یا همان آبی‌ها، و اهل غرق، آن دسته از ماهیگیرانی را که در دریا غرق شده‌اند در خود جای داده است. اگرچه مردم ذهنشان درگیر خرافات، اسطوره‌ها و باورهای غلط پیشینیان است، اما پیوندی عمیق با دریا دارند.

آن‌ها حیات خود را به ساکنان دریا وابسته می‌دانند و همواره سعی دارند تا حاکم دریا، بوسلمه از آن‌ها راضی باشد، زیرا در غیر این صورت آبادی را با موج‌های سهمگین خود ویران می‌کند. دریا، نشاط‌بخش زندگی روستاییان است و پریان دریایی با رقص و آواز خود زیبایی آن را دوچندان می‌کنند. از نخستین صفحات رمان خواننده به‌طور صریح پیوند عمیق مردم آبادی با دریا و انعکاس آن در روح و روان آن‌ها را لمس می‌کند. روانی‌پور این پیوند ناگسستنی را چنین توصیف می‌کند:

اولین کسی که پری دریایی را دید، جرئت نکرد خودش را نشان بدهد. بوبونی پشت پنجره رو به راسته آبادی ایستاده بود. صدا که بلند شد، خیال کرد ناخدا علی از خانه دی منصور واگشته، فانوس را برداشت و توی پنجره گذاشت. راسه خالی بود، بوبونی چرخید، رو به دریا نگاه کرد و ماندنا خودش بود؛ آبی دریایی، توی دریا دایره زنگی به دست، جینگ و جینگ صدا می‌کرد و می‌رقصید. موهای آبی و بلندش روی موج‌های ریز دریا افتاده بود. وقتی صدای جینگ و جینگ را بلندتر از پیش شنید و مرغان دریایی را دید که در آسمان جفره کش و قوس می‌زدند، فهمید که اشتباه نمی‌کند (روانی‌پور، ۱۳۸۹: ۱۱).

در رمان *اهل غرق*، روانی‌پور ضمن توصیف دو گروه، روایت‌گر دو دیدگاه فلسفی زیست‌محیطی است که عبارت‌اند از بوم‌شناسی سطحی‌نگر و بوم‌شناسی ژرف‌نگر. این دو گروه عبارت‌اند از: ۱. گروهی که به زمین تعلق دارند: مردمان روستای دورافتاده جفره؛ ۲. گروهی که به دریا تعلق دارند: بوسلمه حاکم زشت‌روی دریا، پریان دریایی یا آبی‌ها و اهل غرق. روانی‌پور در قالب داستان به تخریب محیط زیست و تبعات ناشی از آن اشارات مستقیمی دارد. او طبیعتی را به نمایش می‌گذارد که در اثر برپایی دکل‌های نفتی و ورود صنعت نفت به یک‌باره ویران و قربانی دنیای مدرن شده است. روانی‌پور ضمن روایت داستان در دو بخش، به بررسی تقابل دو دیدگاه زیست‌مداری

و انسان‌مداری می‌پردازد. بخش اول که پیوند عمیق مردم جفره با طبیعت، به‌خصوص دریا را نشان می‌دهد شامل: قایق‌ها، تورهای ماهی‌گیری و صیادانی است که گرفتار طوفان دریا شده‌اند. نویسنده طبیعت دریا و حیات دریایی را در کنار طبیعت زمینی و حیات زمینی به تصویر می‌کشد. مه‌جمال، خيجو همسر مه‌جمال و مدینه، همسر زائر احمد شخصیت‌هایی هستند که پیوندی عمیق با طبیعت دارند. نیمی از آن‌ها آدمیزاد و نیمه دیگر آن‌ها از پریان است. توصیف پریان آدم‌نما توسط روانی‌پور تأکیدی است بر زیست‌مداری و برابری گونه‌ها که نگرشی زیست‌محور به طبیعت دارد و همدلی با سایر موجودات را توصیه می‌کند. طبق گفته آلبرت اسپوینز (۱۸۷۵-۱۹۵۶)، «دیدگاه زیست‌محوری ناشی از یک اراده اساسی برای زندگی است که در ذات همه موجودات زنده است» (Schweitzer, 1945: 18). زیست‌مداری برای همه گونه‌ها ارزش ذاتی قائل است و از نظر اخلاقی انسان را برتر از گونه‌های دیگر نمی‌داند. روانی‌پور در قسمت ابتدایی رمان *اهل غرق* با تمرکز بر زیست‌مداری و معرفی انسان به‌عنوان بخشی از اکوسیستم فراتر از انسان‌محوری گام برمی‌دارد و نگرش زیست‌محور به طبیعت را بسط می‌دهد.

بخش دوم رمان *اهل غرق* که بخش اعظمی از رمان را دربر می‌گیرد، علاقه بی‌پایان مردمان جفره به پیشرفت و صنعتی شدن است. افرادی چون زائر احمد حکیم و اکثر مردم آبادی با آغوشی باز به پیشواز تکنولوژی می‌روند، غافل از اینکه همین تکنولوژی سبب نابودی جفره می‌شود. زائر احمد به فکر آموزش کودکان روستای جفره است به طوری که صدای زنگ مدرسه از صدای اذان برای او دل‌انگیزتر و روح‌نوازتر است. او قصد دارد به داد مردم خود برسد و تکنولوژی جدید را راهگشای آن می‌داند، هرچند در انتها نظرش تغییر می‌کند و همین تکنولوژی او را به کام مرگ می‌کشد. زائر احمد

حکیم، حضور قایق سفید و سه مرد موبور را نویدبخش تغییر و تحول در روستای جفره می‌داند. او به گرمی از مسافران غریبه دریا استقبال می‌کند و از حضور آنها بسیار خرسند است. بدین ترتیب خارجی‌ها وارد آبادی می‌شوند و هدایایی از قبیل رادیو یا همان جعبه جادویی، شکلات و دارو را با خود به همراه دارند. داروهایی که چون مرهمی دردها و زخم‌های اهالی را التیام می‌بخشد. مردم آبادی خرسند از این اتفاق‌ها، آن‌را به فال نیک می‌گیرند، به تکنولوژی روی می‌آورند و طبیعت را فراموش می‌کنند، غافل از اینکه بیگانگان برای غارت این سرزمین آمده‌اند و به دنبال استخراج نفت هستند. استعمارگران انگلیسی فارغ از هر گونه تعلق خاطر به سرزمین ایران در فکر منافع و سود خود هستند. در این بخش، روانی‌پور ضمن توصیف مصرف بی‌رویه منابع و استفاده ابزاری از طبیعت به انسان‌مداری اشاره مستقیم دارد. دیدگاهی که مدعی برتری انسان بر سایر موجودات زنده است. گرگ گارارد معتقد است «انسان‌مداری سیستمی است از عقاید، باورها و اعمالی که انسان را بر سایر موجودات برتر می‌داند» (Garrard, 2004: 183). انسان‌مداری با معرفی انسان به عنوان تنها موجودی که دارای ارزش ذاتی است حضور موجودات دیگر را جهت حمایت از انسان می‌داند. استعمارگران انگلیسی در رمان *هل غرق* با ترویج دیدگاه انسان‌مداری که برگرفته از نگرش بوم‌شناسی سطحی‌نگر است سعی در رسیدن به اهداف و منافع خود دارند. آن‌ها با برپایی دکل‌های نفتی و کار شبانه‌روزی به فکر استخراج هر چه بیشتر نفت هستند و مردم روستا با کوتاه‌فکری خود به آن‌ها کمک می‌کنند.

روانی‌پور در رمان *هل غرق* ضمن توصیف انسان‌مداری و استفاده ابزاری از عناصر موجود در طبیعت، آن را به شدت محکوم می‌کند. آرنه نائس در سومین اصل از اصول هشت‌گانه پلت‌فرم بوم‌شناسی ژرف‌نگر معتقد است انسان‌ها جز برای رفع نیازهای

خود به هیچ عنوان حق ندارند از غنا و تنوع زیست‌محیطی بکاهند. با توجه به ادعای نائس پژوهش فوق استفاده افراطی و بی‌تدبیر از منابع طبیعی در رمان *اهل غرق* را حاصل دیدگاه بوم‌شناسی سطحی‌نگر می‌داند. دیدگاهی که توجه به مسائل زیست‌محیطی را صرفاً تا جایی که منافع انسانی در آن دخیل باشند جایز می‌داند. برای مثال بوم‌شناسی سطحی‌نگر، جنگل‌زدایی و استخراج بی‌رویه نفت را امری طبیعی می‌داند، زیرا زندگی بهتری را برای انسان رقم می‌زند. «زمین‌ها را صاف می‌کردند تا در همان حوالی برای کسانی که از آن سوی جهان می‌آمدند، فضای سبز بسازند و خانه‌هایی را در آن جای دهند که دیوارش از خارج می‌رسید» (روانی‌پور، ۱۹۸۹: ۳۸۲). آینده جفره، سرزمینی که در هزاره‌های مختلف مستقیماً بر خود حکومت می‌کرد اکنون از طریق تصمیمات انسانی تعیین می‌شود. ارزیابی طبیعت غیرانسانی جفره براساس رضایت انسان‌ها و منافع گسترده‌تر انسانی صورت می‌گیرد که دربرگیرنده دیدگاه انسان‌مداری و بر پایه بوم‌شناسی سطحی‌نگر است. الیسکا کمپل در مقاله «فراتر از انسان‌مداری» (1983)، با اشاره به اینکه جهان‌بینی انسان‌محورانه هیچ‌گونه ارزش ذاتی برای اکوسیستم قائل نیست و فقط جنبه ابزاری آن‌ها را در نظر می‌گیرد به توضیح سلسله‌مراتبی می‌پردازد که در آن انسان در بالاترین نقطه قرار دارد. او معتقد است انسان‌ها تنها موجوداتی هستند که ارزش ذاتی دارند و از آنجایی که اشرف مخلوقات هستند وظیفه سایر مخلوقات محیط زیست این است که در خدمت آن‌ها باشند (Campbell, 1983: 56). در حالی که بوم‌شناسی ژرف‌نگر با رد انسان‌مداری، برای رفاه و شکوفایی زندگی انسانی و غیرانسانی ارزشی یکسان قائل است.

ساکنان جفره که در ابتدا آرزوی پیشرفت آبادی خود را داشتند، اکنون به‌تازگی و سرگردان نظاره‌گر نابودی طبیعت بکر زادگاه خود هستند. استخراج نفت، سدسازی و

ساختمان‌های بلندمرتبه سبب جدایی مردم جفره از دریا شده است. اهالی جفره دیگر اجازه ندارند هر زمان که اراده کنند به دریا بروند. «بچه‌ها دیگر کنار ساحل بازی نمی‌کردند. گاهی اگر از سر بی‌احتیاطی بچه‌ای هوس دریا می‌کرد با پاهای قیری و شکاف‌خورده از شیشه‌خرده‌ها، گریان به خانه وا می‌گشت» (روانی‌پور، ۱۹۸۹: ۲۹۴). ورود صنعت نفت به جفره علاوه بر آسیب‌های روانی جبران‌ناپذیری که به همراه داشته، ماهی‌گیری، دامداری و کشاورزی مردم را نیز مختل کرده است. مردم دیگر قادر نیستند از طریق دریا امرار معاش کنند و به ناچار همه آن‌ها به کارگرانی تبدیل شده‌اند که حقوق و دستمزد خود را از استعمارگران انگلیسی دریافت می‌کنند. هیچ یک از مرغان دریایی، ماهی‌ها، حیوانات اهلی و وحشی، از آلودگی آب، خاک، هوای سنگین و مملو از بوی قیر جفره در امان نیستند. دیگر چیزی از طبیعت بکر جفره و شور و شغف مردمان آن باقی نمانده است. انسان برای رفاه خود به سیاره‌ای که بر روی آن زندگی می‌کند آسیب‌های جدی وارد کرده، با ازبین بردن گونه‌های مختلف گیاهی و جانوری آن را تخریب می‌کند. در مقاله «بوم‌شناسی ژرف‌نگر و جنبش عصر جدید» (۱۹۹۵)، جورج سشن چنین نگرش غالبی را «تکبر نسبت به طبیعت»^{۲۳} نامیده و بر این باور است که آلودگی گسترده آب، خاک و هوا عدم برآورده شدن نیازهای حیاتی و اولیه انسان را به همراه دارد. او معتقد است امروزه تمرکز شدید برای رفع تمام نیازها به فقدان و عدم رضایت بیش‌ازپیش برای نسل‌های آینده منجر می‌شود که وارث آثار به‌جای‌مانده از تخریب منابع توسط پیشینیان خود هستند (Session, 1995: 304). داستان *اهل غرق* حکایتی است از عدم توجه و مسئولیت انسان نسبت به محیط زیست اطراف خود. چنانچه پل تیلور در کتاب *احترام به طبیعت* اذعان می‌دارد: «از آنجایی که موجودات وحشی نیز از حق حیات برخوردار هستند لذا طبق اصول اخلاقی این

موجودات نیازی مبرم به توجه انسان دارند» (2011: 103). روانی‌پور با توصیف آثار به‌جای‌مانده از ورود تکنولوژی به جفره، عواقب عدم توجه به طبیعت و استفاده ابزاری از آن را گوشزد می‌کند.

نگرش خودخواهانه انسان به طبیعت که حاصل بوم‌شناسی سطحی‌نگر است تداوم‌بخش ادعاهای بشر مدرن مبنی بر برتری تکنولوژی است که حق غارت طبیعت و منابع طبیعی را به انسان می‌دهد. طبق نظر گرگ گارراد «انسان‌ها در برابر گونه‌های غیرانسانی مسئولیت اخلاقی دارند. مهم‌ترین نکته‌ای که اخلاق حکم می‌کند پذیرفتن ارزش ذاتی هر موجود است که بی‌تردید بر دیدگاه ما درمورد طبیعت و موجودات زنده تأثیری اجتناب‌ناپذیر دارد» (2004: 176). روانی‌پور در *اهل غرق*، سلامت جسمی و روانی انسان را در گرو طبیعتی سالم می‌داند که از هرگونه آسیب و آلودگی دور است. او با پرداختن به جانداران و طبیعت جفره به‌طور مستقیم و غیرمستقیم عمق فاجعه‌ای را که این روستای دورافتاده با آن روبه‌رو است به تصویر می‌کشد. پل تیلور نگرش زیست‌محور به طبیعت را متضمن چهار اصل می‌داند که عبارت‌اند از: ۱. همانطور که انسان‌ها اعضای جامعه حیات زمینی هستند، همه اعضای غیرانسانی نیز عضو این جامعه هستند؛ ۲. اکوسیستم‌های طبیعی زمین به‌صورت شبکه‌ای پیچیده از عناصر به‌هم‌پیوسته و وابسته به یکدیگر دیده می‌شوند؛ ۳. هر ارگانیسم منفرد به‌عنوان مرکزی از زندگی درنظر گرفته می‌شود که به روش خاصی به دنبال خیرخود است؛ ۴. انسان‌ها هیچ‌گونه برتری بر سایر موجودات زنده ندارند (2011: 85-88). با توجه به موارد ذکرشده از سوی تیلور می‌توان گفت تحلیل رمان *اهل غرق* در برگیرنده دو بازه زمانی است؛ هنگامی که مردم روستای دورافتاده جفره در آرامش و به دور از تکنولوژی زندگی می‌کردند و زمانی که پای تکنولوژی به این سرزمین دورافتاده باز

شد. مردم جفره به عنوان اعضای یک جامعه، پیوندی عمیق و ناگسستنی با دریا و طبیعت داشتند. این اعضای جامعه زمینی به صورتی پیچیده به یکدیگر وابسته بودند تا اینکه ظهور تکنولوژی، ضمن ایجاد گسستگی عمیقی در آن، اکوسیستم های طبیعی را مختل و انسان را به عنوان عضوی برتر معرفی کرد. هرچند تیلور و حامیانش تفاوت های مهم بین انسان و سایر گونه ها را انکار نمی کنند، خواستار حفظ این واقعیت هستند که در رابطه با اکوسیستم های طبیعی سیاره زمین، انسان فقط گونه ای در میان بسیاری از گونه های دیگر است.

طبق نظر تیلور، چنانچه نگاه عمیق و بادقتی به اتفاقات طبیعت داشته باشیم متوجه می شویم که هر حیوان و گیاهی مانند انسان خیر و خوبی به همراه خود دارد. اگرچه خیر انسانی ما دقیقاً شبیه به خیر یک گیاه یا حیوان غیر انسانی نیست. احتمال انقراض نوع بشر، توجه ما را به این نکته جلب می کند که نباید خود را در موقعیتی بهتر از سایر گونه ها بدانیم. رفاه و بقای انسان به رفاه و سلامت اکولوژیکی جوامع مختلف از جمله حیوانات بستگی دارد، هر چند این موضوع در مورد حیوانات و گیاهان به طور صد در صد صدق نمی کند. چنانچه روزی، همه انسان ها از روی کره زمین ناپدید شوند به نفع بسیاری از گیاهان و حیوانات وحشی خواهد بود. در این صورت تخریب زیستگاه های حیوانات و گیاهان توسط انسان ها که تحت عنوان توسعه انجام می شود متوقف خواهد شد، آلودگی های هوا و آب توسط انسان به پایان خواهد رسید. اکوسیستم ها می توانند به تدریج به تعادل خود بازگردند و تنها دچار برخی اختلالات طبیعی می شوند. تمام این موارد نشان دهنده این حقیقت است که حضور انسان ها چندان ضروری نبوده، حتی نبود آن ها جنبه های مثبت بسیاری جهت بقای سایر موجودات روی زمین به دنبال خواهد داشت. تیلور در حالی که بدین ترتیب دیدگاه زیست محوری که بوم شناسی

ژرف‌نگر را به دنبال دارد ارائه می‌دهد، ما را از واقعیتی اساسی که انسان‌ها نیز گونه‌ای از موجودات زنده هستند آگاه می‌سازد (Taylor, 2011: 105). مطالعهٔ رمان *اهل غرق* وابستگی رابطهٔ اکولوژیکی بین جوامع مختلف موجودات زنده و محیطی را که در آن زندگی می‌کنند خاطر نشان می‌کند. آسیب‌های زیست‌محیطی حاصل از استخراج نفت سبب برهم زدن تعادل اکولوژیکی روستای جفره شده است و زندگی را بر مردم آن دیار سخت و طاقت‌فرسا کرده، به‌طوری که شبانه‌روز دعا می‌کنند هرچه زودتر نفت چاه‌ها تمام شود تا استعمارگران انگلیسی مجبور به ترک آن سرزمین شوند. «جهان سر آرامش نداشت. آفت نفت که مردم را از آبادی‌های بالا فراری داده بود، مردمی که باروبنهٔ خود را برداشته بودند و اطراف جفره در کپره‌های خود به انتظار تمام شدن نفت چاه‌ها، روز را شب می‌کردند» (روانی‌پور، ۱۹۸۹: ۳۸۱).

زیست‌مداران برای تمام موجودات زنده ارزشی برابر قائل هستند، بنابراین به هیچ عنوان قربانی شدن موجودات جهان هستی را جهت رفاه و آسایش انسان قبول ندارند. آن‌ها معتقدند هر موجود زنده دارای ارزشی ذاتی است بنابراین ارزش ابزاری و سودمندی آن‌ها برای انسان‌ها را رد می‌کنند (Taylor, 2011: 130). تلاش برای استخراج هر چه بیشتر نفت نگرشی است سودجویانه و حاکی از استفادهٔ ابزاری استعمارگران انگلیسی از طبیعت که منافع آن‌ها را دربر می‌گیرد. آنچه روانی‌پور در رمان *اهل غرق* متذکر می‌شود با دیدگاه زیست‌مداری در تضاد بوده تداعی‌گر انسان‌مداری و بوم‌شناسی سطحی‌نگر است که فقط منافع و رفاه انسان را در نظر دارد. روانی‌پور آسیب‌های متعدد زیست‌محیطی روستای جفره را چنین توصیف می‌کند:

زائر غلام، یک روز، وقتی هوا از بوی قیر و نفت چنان سنگین شد که مرغان دریایی از آسمان می‌افتادند و روی زمین پرپر می‌زدند و می‌مردند، جان داد. در

گیرودار مرگ مرغان دریایی و زائر غلام و گوسفندانی که شکمشان باد می‌کرد و می‌ترکید، هیچ کس فریادهای شمایل را نشنید که با دستان کوچکش دامن این و آن را می‌گرفت تا برای تارا، آهوپی که چشمانش بوی مرگ می‌داد چاره‌ای بیندیشد. سرانجام تارا، آهوپی که از بوی نفت گیج شده بود و پاهایش آنقدر لاغر شده بود که نمی‌توانست جثه‌اش را نگه دارد، در غروب یکی از روزهای پاییزی مرد (روانی‌پور، ۱۹۸۹: ۳۹۵).

آلودگی آب علاوه بر تهدید حیات آبزیان و سایر موجودات، بیماری‌های لاعلاجی را برای مردم روستا رقم زده است. دریای آغشته به نفت، مرغان دریایی را به اسارت می‌گیرد. آن‌ها که با نشستن روی آب دیگر قادر به پرواز نیستند، آنقدر بال می‌زنند تا هلاک شوند. سطح آب مملو از ماهی‌هایی است که جان داده‌اند و ساحل به قبرستانی از آبزیان گوناگون بدل شده است. آرنه نائس معتقد است که نابودی جهان طبیعی نه‌تنها برای انسان بلکه برای تمام ارگانیسم‌هایی که نظم طبیعی را تشکیل می‌دهند تهدیدی است جدی. بشریت در مسیری قرار دارد که در آن روز به روز بحران‌های زیست‌محیطی بدتر می‌شود. بوم‌شناسی ژرف‌نگر جهان طبیعی را مجموعه پیچیده‌ای از روابط می‌داند که در آن وجود ارگانیسم‌ها وابسته به وجود دیگران در اکوسیستم است (Naess, 1998: 68-71). رمان *اهل غرق* این وابستگی را به‌طور صریح نشان می‌دهد. اینکه چگونه اکوسیستمی بر اکوسیستم‌های دیگر تأثیر می‌گذارد و از آنجایی که همه ارگانیسم‌ها به‌صورت زنجیروار به یکدیگر مرتبط هستند نابودی یکی به نابودی دیگری منجر می‌شود.

روانی‌پور با درایتی وصف‌ناپذیر درد و رنج شخصیت‌های داستان خود را به تصویر می‌کشد. آن‌هایی که بسیار به طبیعت و دریا وابسته بودند اکنون از لحاظ روحی و

روانی آسیبی جدی دیده‌اند. مه‌جمال، پریزاد زیبا و برومند روستا، برای مقابله با حفر چاه‌های عظیم نفتی و برپایی دکل‌ها در روستا یاغی می‌شود و سرهنگ صنوبری دستور تیرباران او را می‌دهد تا درس عبرتی برای بقیه شود. مدینه، همسر زائر غلام با مشاهده ساختمان‌های بلند سربه‌فلک‌کشیده، لاشه پرنندگان دریایی، ماهیان آغشته به قیر و نفتی که به موج‌سواری در دریا مشغول است چنان تحت فشار قرار می‌گیرد که راز پری دریایی بودنش را فاش می‌کند و خود را به دریا می‌سپارد تا باقی زندگی خود را در آنجا سپری کند. ستاره نیز دیگر قادر به زندگی در جفره نیست. مرگ ناگهانی دخترش گلپر باعث می‌شود از قالب انسانی خود بیرون آید و به مرغ دریایی تبدیل شود و به سوی آسمان اوج گیرد.

هیچ کس نمی‌توانست زنی که دستانش را مثل بال مرغان دریایی باز کرده بود و می‌دوید از رفتن باز دارد. ستاره که لب‌هایش را از درد به هم می‌فشرد آنقدر دوید و جرقه‌های آتش از تنش ریخت که سرانجام در هیبت مرغ دریایی که آتش گرفته بود، رو به غبه پرواز کرد و زائر و مردم خسته آبادی با چشمان خود آن مرغ دریایی به آتش نشسته را دیدند که در غبه، همان‌جا که مدینه به عمق آب‌های سبز رفته بود فرود آمد و در میان موج‌های دریا گم شد (روانی‌پور، ۱۹۸۹: ۳۵۹).

در *رمان / اهل غرق*، روانی‌پور استفاده نادرست از تکنولوژی را عامل همه مشکلات معرفی می‌کند و به نقد آن می‌پردازد. پژوهش حاضر با پرداختن به حوادث مختلف در داستان، ورود تکنولوژی را که بهانه‌ای بیش برای استفاده بی‌رویه از منابع طبیعی نیست دردی بر دردهای مردم روستایی جفره می‌داند که نه تنها مشکلات آن‌ها را حل نکرده، بلکه مشکلات جدیدی را نیز به وجود آورده است. اتصال جفره با دنیای صنعتی آرامش و امنیت ساکنان را برهم زده است. روستا به تدریج چهره شهر را به خود گرفته

و همین امر حسرت و اندوه بی‌شماری با خود برای اهالی آورده است. دیگر هیچ کس فضای شهری را به فضای روستا و طبیعت ترجیح نمی‌دهد. با حضور بیگانگان جهت استخراج نفت، جفره آن مدینه فاضله به خراب‌آبادی تبدیل شده که مملو از فساد و تباهی است. دیگر خبری از مهربانی و محبتی که در گذشته در جامعه موج می‌زد نیست. «سرانجام، رنگ خاکستری و غم‌انگیز دریا، موج‌های تنبل و بی‌حال آن، گم شدن مرغ دریایی بر فراز دریای جفره و قیر که دیگر تا بالای سد آمده بود، مردم را واداشت تا آبادی را ترک کنند» (روانی‌پور، ۱۹۸۹: ۳۹۵). مردم جفره ناتوان از ادامه زندگی در روستا به ترک دیار خود مجبور می‌شوند. آنچه تکنولوژی برای آن‌ها به ارمغان آورده چیزی جز نابودی طبیعت و برهم زدن آرامش آن‌ها نبوده و بیکاری، بیماری، آوارگی و مهاجرت را برای آن‌ها به دنبال داشته است. در رمان *اهل غرق* روانی‌پور تمام فرهنگ‌های گذشته با تمام اشتباهاتشان را بهتر از صنعتی شدن مدرنیته می‌داند. او ورود تکنولوژی را به نوعی اساس هویت و بی‌هویتی می‌داند. درواقع مردم جفره که آسایش و راحتی خود را در ورود تکنولوژی به روستا می‌دیدند نه تنها آن را به دست نیاوردند، بلکه هویت واقعی و طبیعت زیبای روستای خود را نیز از دست داده و مجبور به ترک زادگاه خود شده‌اند.

۴-۱-۲. تحلیل بوم‌شناسی ژرف‌نگر و تقابل‌های دوگانه انسان‌مداری و زیست‌مداری در

رمان *رؤیاهای حیوانی*

اکثر فیلسوفان و متفکران غربی در دوره‌های مختلف همواره انسان را مهم‌ترین موجود زنده می‌دانستند؛ همین امر سبب می‌شد که انسان خود را مالک زمین و هر آنچه در آن است بداند. طبق نظر گری شنایدر^{۲۴} «انسان محوری دیدگاهی است که در آن انسان مرکز همه هستی است» (2005: 1). چنین دیدگاهی در دوره‌های مختلف خسارات

جبران‌ناپذیری را به محیط زیست وارد کرد و نویسندگان و شاعران را برآن داشت تا در آثار خود به‌طور جدی به مشکلات به‌وجودآمده واکنش نشان دهند. باربارا کینگس‌الور (۱۹۵۵-) از جمله نویسندگان معاصر آمریکایی است که در آثار خود ضمن هشدار و انعکاس مشکلات زیست‌محیطی حاصل از دخالت انسان، به دنبال راه‌حلی برای جبران آسیب‌های وارده است. رمان *رؤیاهای حیوانی* بازتاب استفاده بی‌رویه از منابع طبیعی است که زندگی انسان را تحت‌الشعاع خود قرار داده است. کینگس‌الور در طول داستان استفاده نامحدود از معادن جهت استخراج طلا، خاک و آب آغشته به اسید سولفوریک، میوه‌های نارس و کشتار بی‌رویه طاووس‌ها را به تصویر می‌کشد. رمان *رؤیاهای حیوانی* تقابل دو دیدگاه فلسفی انسان‌مداری و زیست‌مداری است که نگرش بوم‌شناسی سطحی‌نگر و بوم‌شناسی ژرف‌نگر را با خود به همراه دارد. در این داستان، کدی دختر ارشد دکتر هومر نالین، حوادث و اتفاقاتی را بازگو می‌کند که نابودی طبیعت بکر و دست‌نخورده تاکسون را رقم زده است. او روایت‌گر عشق و علاقه وصف‌ناپذیر خود، پدر و خواهرش - هالی - به طبیعت است. کدی با ذکر اتفاقات متعدد زیست‌محیطی که در تاکسون افتاده به‌طور مداوم نگرانی خود را درمورد بحران‌های پیش‌رو گوشزد می‌کند. در حقیقت *رؤیاهای حیوانی* انعکاسی است از انسان‌مداری و تبعات ناشی از آن.

اعتقاد به موقعیت ممتاز انسان و برتری او بر سایر گونه‌ها، پایه و اساس انسان‌مداری و بوم‌شناسی سطحی‌نگر است که کینگس‌الور با مهارتی وصف‌ناپذیر در رمان خود به آن پرداخته است. او با اشاره به آسیب‌های حاصل از انسان‌مداری و شخصیت‌های مخالف این دیدگاه مانند خانواده دکتر هوم، خانم تریش‌گارسیا و دونا الیثا، پیرزن خوش‌سیمایی که قلبش برای طبیعت می‌تپد، روایت‌گر اتفاقات شهر

کوچک گریس در ایالت آریزونا است. همچنین با پرداختن به حامیان انسان‌مداری مانند امیلینا و خانواده او، کینگس‌الور تقابل دو دیدگاه انسان‌مداری و زیست‌مداری را در اثر خود به نمایش می‌گذارد. رابرت لیوینگ ستون اسچویلر، از پیشگامان مخالف انسان‌مداری، در مقاله خود با عنوان «توهم بزرگ انسان»^{۲۵} (48: 1948)، ضمن رد کردن انسان‌مداری، معتقد است حس غرور انسان سبب می‌شود خود را برتر بداند و همین امر به‌طور ناخودآگاه سبب مخدوش شدن رابطه او با حیوانات و گیاهان می‌شود. کینگس‌الور با اشاره به سرگرمی لوید که خروس‌بازی است حس برتری و سلطه انسان را به نمایش می‌گذارد.

لوید گفت: می‌خوام جنگ پرنده‌ها رو تماشا کنم، به هر حال فکر کردم که شاید تو هم بخواهی که برای هوای تازه از اینجا بزنی بیرون. می‌خواهی بیای.
نفس عمیقی کشیدم گفتم: «حتماً» اما اصلاً مطمئن نبودم. اما انگار ذهنم خودش را جمع و جور کرده بود، گفتم: "باشه، یه کم هوای تازه بد نیست."
از جی بی تی، درمورد بازی پرنده‌ها سؤال کردم.
او به من فهماند که «بازی پرنده‌ها» همان خروس جنگی‌ها هستند.
حیرت کرده بودم، گفتم: «منظورت خروس جنگی واقعیه؟»
جی بی تی پرسید: «تو از اونایی که طرف دار حیوانات؟»
گفتم: «نه زیاد افراطی، نه، من گوشت می‌خورم. ولی تماشای حیوانایی که باهم می‌جنگند تا همدیگر را تیکه پاره کنن، دیگه ورزش نیست. این دیگه یک کار بی‌رحمانه است، مگه نه؟» (کینگس‌الور، ۱۹۹۰: ۱۱۹).

لوید، معشوقه دوران نوجوانی کدی، خروس‌ها را برای به‌دست آوردن پول به جان هم می‌اندازد و از این کار لذت می‌برد. این در حالی است که کدی کاملاً چنین رفتارهای وحشیانه را محکوم کرده و به دنبال راه حلی برای پایان دادن به آن است.

کدی از کودکی در دامن طبیعت بزرگ شده و پرورش یافته است. او و خانواده‌اش به گونه‌ای شیفته طبیعت و حیوانات موجود در آن هستند که هر گونه آسیب زیست‌محیطی به مثابه زخمی التیام‌ناپذیر برای آن‌هاست.

نفی انسان‌مداری، عاملی است که حامیان زیست‌مداری را ترغیب می‌کند تا به مبارزات خود جهت محکوم کردن استفاده ابزاری از طبیعت همت گمارند. تماس انسان با طبیعت می‌تواند او را وادار کند تا با به زیر سؤال بردن تعهدات غیرمنطقی خود و دیگران باعث شکل‌گیری آرمان‌های هنجاری شود که هماهنگی انسان با محیط را مورد تأیید قرار می‌دهد. آرنه نائس ضمن اعلام این مطلب که بقای انسان به گوشت حیوانات خاصی وابسته است، بهره‌برداری بیش از حد لازم از حیوانات وحشی و اهلی را محکوم می‌کند (Naess, 1995: 60). کینگس‌الور با تدبیر خاص خود در بخش‌های مختلف رمان *رؤیاهای حیوانی* به تمامی این موارد اشاره می‌کند.

کینگس‌الور در صفحات ابتدایی رمان به کشتار بی‌رویه طاووس‌ها می‌پردازد. پرندگان بی‌پناهی که روزگاری به‌وفور در بیشه‌زارهای گریس یافت می‌شدند و اکنون رو به انقراض هستند. هالی، دختر دکتر هومر، جهت جلوگیری از کشتار بی‌رویه پرندگان که انقراض آن‌ها را در پی داشت طرح بایکوت پرنده را داده بود، درحالی که عده‌ای، از جمله امیلینا و پسرانش که به شکار طاووس‌های بی‌پناه مشغول بودند به شدت با طرح فوق مخالفت می‌کردند و از پیروی آن سرباز می‌زدند. خانواده امیلینا برای امرار معاش دست به کشتار طاووس‌ها می‌زدند و اعتقادی به حفاظت از منابع طبیعی نداشتند. شکار طاووس‌های هراسان، صحنه‌ای است که کدی در بدو ورود خود به گریس با آن روبه‌رو می‌شود و بدین گونه آن لحظه را توصیف می‌کند. «به راحتی دیدم که آن چیز مورد تعقیب، طاووسی سنگین‌وزن است. این کودکان، بی‌رحمانه

پرنده را دنبال می‌کردند، می‌پريدند و پره‌ای دراز دمش را می‌کشیدند، آماده بودند تا پرنده را تکه تکه کنند» (کینگس الور، ۱۹۹۰: ۲۳). امیلینا فقط به منافع خود فکر می‌کند و هیچ گونه نگرانی درمورد شکار بی‌رویه طاووس‌ها و انقراض این گونه کمیاب ندارد. آرنه نائس فیلسوف برجسته سوئدی معتقد است نگرش منفعت‌طلبانه نسبت به طبیعت، در بوم‌شناسی سطحی‌نگر^{۲۶} ریشه دارد که تمام موجودات زنده را از انسان، که دارای عقل سلیم است، پست‌تر می‌داند (Naess, 2002:110).

طبق نظر نائس «تنوع زیستی به معنی تنوع گونه‌های روی زمین است که ارزش ذاتی داشته و باید از آن محافظت شود. لذا غنا و تنوع زندگی تا جایی که امکان دارد باید حفظ شود» (ibid:150). این در حالی است که در رمان *رؤیاهای حیوانی* به علت استفاده بی‌رویه از منابع طبیعی به‌خصوص معدن و تصفیه خاک برای به‌دست آوردن طلا، شاهد آسیب‌های زیست‌محیطی، از بین رفتن پوشش گیاهی و محصولات کشاورزی هستیم. حقایقی که کدی در مهمانی امیلینا برای نخستین بار با آن روبه‌رو می‌شود. «تازه داشتم از آن‌ها دور می‌شدم که دریافتم آن‌ها درمورد میوه‌ریزان صحبت می‌کنند. به وضوح شنیدم که یکی از آن‌ها درمورد زمین مسموم صحبت می‌کرد. یکی از آن‌ها گفت: "هیچ می‌دونی که اونا چقدر سولفوریک توی رودخانه می‌ریزند"» (کینگس الور، ۱۹۹۰: ۷۷). کدی با شنیدن صحبت‌های میهمانان به یاد مناظری می‌افتد که صبح روز جشن هنگامی که با جان تاکر، پسر بزرگ امیلینا برای تهیه آخرین تدارکات میهمانی به شهر می‌رفتند با آن روبه‌رو شده بود و علت آن را نمی‌دانست.

به دنبال جان تاکر، در مسیری که نمی‌شناختم، به راه افتادم، یک بیراهه از میان باغات. از جان تاکر پرسیدم: «این دیگه چه جور باغی است؟» شاخه‌ها از میوه‌هایی که شبیه انارهای سبز و زرد کوچکی هستند، سنگین شده بودند. گفت:

«به». می‌توان گریس را یک خانه فرض کرد و آن گاه باغات گریس را اتاق در نظر گرفت. البته برای طرح چنین نقشه‌ای بایستی یک گیاه‌شناس بود. ما از باغ به گذشتیم و وارد باغ گردو شدیم. جایی که زمین پر شده بود از گردوهای کوچک و نارس. پرسیدم: «پس چه بلایی سر این باغات آمده؟» یکی از گردوهایی را که به اندازه هسته هلو بود با پا له کردم. همه جا پر شده از این نوع میوه‌ها. «میوه‌ریزان» (کینگس الور، ۱۹۹۰: ۶۷-۶۸).

کدی اکنون می‌داند که دلیل اصلی ریختن میوه‌ها، آب مسموم و خاک آلوده‌ای است که معدن سیاه کوهستان برای ساکنان گریس به ارمغان آورده است؛ معدنی که با گذشت دهه‌های متمادی با پس مانده هایش باقی مانده است و از آنجایی که دیگر سودی عاید سرمایه‌داران نمی‌کند به حال خود رها شده است. عملیات خاک‌شویی که آن‌ها جهت استخراج طلا به راه انداخته بودند و اسیدی که برای این کار استفاده می‌کردند به مرور زمان خاک را آلوده کرده بود.

انسان با استفاده بی رویه از منابع طبیعی به تدریج تخریب محیط زیست را رقم می‌زند که اثرات آن متوجه خود او نیز می‌شود. طبق نظر آرنه نائس «نابودی جهان طبیعی نه‌تنها برای انسان بلکه برای تمام ارگانیسم‌هایی که نظم طبیعی را تشکیل می‌دهند تهدیدی است جدی» (Naess, 1989: 45). نائس با تأکید بر زیست‌مداری که دیدگاهی است اخلاقی و هدف آن گسترش ارزش ذاتی همه موجودات زنده است، به شدت انسان‌مداری را محکوم می‌کند. او برای نخستین‌بار در مقاله خود با عنوان «دوربرد جنبش‌های اکولوژیکی بوم‌شناسی ژرف‌نگر و سطحی‌نگر»^{۲۷} (1973)، ضمن معرفی دو دیدگاه بوم‌شناسی سطحی‌نگر و ژرف‌نگر، بوم‌شناسی ژرف‌نگر را مخالف دیدگاه انسان‌مداری می‌داند. او برای تمام موجودات، مستقل از مفید بودن ارزش ذاتی

قائل است و حفاظت از تنوع زیستی و حقوق حیوانات را در دستور کار خود قرار می‌دهد. نائس بوم‌شناسی سطحی‌نگر را که فقط منافع انسان را مدنظر دارد نقطه مقابل بوم‌شناسی ژرف‌نگر می‌داند. چنین دیدگاهی در رمان *رؤیاهای حیوانی* دختران دکتر هومر و عده‌ای از مردم گریس را ترغیب می‌کند تا آنچه را در توان دارند برای حفظ طبیعت و جلوگیری از تخریب‌های بیش از اندازه آن به کار گیرند. کدی که اکنون دبیر زیست‌شناسی تنها دبیرستان گریس است به شدت نگران آلودگی‌های زیست‌محیطی و آینده گریس است. او مطمئن است که دیر یا زود آلودگی آب و خاک مردم را مجبور به ترک گریس خواهد کرد. این موضوع برای کدی بسیار دردناک است، به طوری که همواره ذهن او را درگیر خود کرده است. «به زودی مردم گریس هم آواره می‌شوند، درست مانند پول‌های خرد و بی‌ارزشی که از جیب کسی افتاده باشند. آن‌ها هم پراکنده خواهند شد. تاریخ این خانواده‌ها فسخ و تمام خواهد شد» (کینگس‌الور، ۱۹۹۰: ۱۷۲).

بوم‌شناسی ژرف‌نگر بر خلاف بوم‌شناسی سطحی‌نگر، ضمن نفی مفروضات اساسی نهفته در گرایش‌های مادی‌گرایانه رایج در جوامع غربی، به دنبال حفظ منابع طبیعی جهت استفاده آیندگان است. طبق نظر نائس «همه موجودات زنده صرف‌نظر از استفاده‌ای که ممکن است برای نوع بشر داشته باشند، ارزش ذاتی خود را دارند» (Naess, 2002: 6). کینگس‌الور ضمن درک نگرش منفعت‌طلبانه انسان به طبیعت، که به آسیب‌های زیست‌محیطی منجر شده است، به تجزیه و تحلیل عواقب آن در رمان *رؤیاهای حیوانی* می‌پردازد. کدی، قهرمان اصلی داستان، به دنبال راه‌حلی جهت جلوگیری از فجایع زیست‌محیطی گریس است، لذا تحقیقات میدانی خود را شروع می‌کند. او برای این منظور و همچنین فهم بهتر درس زیست‌شناسی، اردویی یک‌روزه

برای دانش‌آموزان در نظر می‌گیرد که در آن علاوه بر بررسی PH آب رودخانه، سایر آبریان را نیز مورد مطالعه قرار می‌دهند.

هدف صادقانه، این بود که نمونه‌هایی از آب رودخانه را برای آزمایش در زیر میکروسکوپ تهیه کنیم. داشتیم در حوزه رشد گیاهان و حیوانات مطالبی را می‌آموختیم و کارمان را با مطالعه تک‌یاخته‌ای‌ها و جلبک‌های آبی و سبز از همان پلکان رشد آغاز کرده بودم. به بچه‌ها سپرده بودم که نمونه‌ها را از مناطق کم‌عمق، عمیق و همین‌طور هم از آب جاری و آب راکد جمع‌آوری کنند. اما آن‌ها فراتر از این رفته بودند و هر چیزی حرکت می‌کرد را جمع‌آوری می‌کردند. در آن جا، جزیره‌ای پر علف در میان خمیدگی رودخانه قرار داشت و تعدادی از بچه‌ها، در حالی که روی زانوهایشان حرکت می‌کردند وزغ و ساس‌ها را در آنجا شکار می‌کردند (کینگس‌الور، ۱۹۹۰: ۱۲۶).

کدی با آزمایشی که روی نمونه‌های آب رودخانه، جلبک‌ها، قورباغه و ماهی‌ها انجام می‌دهد، متوجه درصد بالای آلودگی آب می‌شود. او برای نجات زادگاه خود بیش از پیش مصمم می‌شود و در این مسیر از اهالی گریس کمک می‌گیرد. عده‌ای به ساخت عروسک‌های دست‌ساز مشغول می‌شوند، گروهی مسئول تهیه پلاکارت شده و تعدادی از بانوان پیر به توزیع پرهای طاووس و صحبت درمورد آلودگی‌های گریس می‌پردازند. کدی نیز علاوه بر ارسال نامه‌های متعدد به نهادهای دولتی، به دادگاه می‌رود و شهادت‌نامه‌ای را با عنوان PH و مرگ زیستی رودخانه برای مقامات پرونده می‌کند.

کینگس‌الور برای به تصویر کشیدن پیامدهای فاجعه‌بار دستکاری‌های مضر دنیای طبیعی، مدام به تغییرات نامطلوب ایجادشده در طبیعت اشاره می‌کند. او عامل اصلی تمام مشکلات زیست‌محیطی به‌وجود آمده در گریس را نگرش انسان‌مدارانه ساکنانی

می‌داند که تنها به فکر منافع خود بوده‌اند. مردمی که برای کسب درآمد بیشتر به بهای بسیار ناچیزی از حق آب خود نیز گذشته و آن را به قیمت ۲۵ سنت برای هر جریب به شرکت واگذار کرده بودند. طبق نظر گرگ گارارد، «انسان‌مداری سیستم‌هایی از باورها و اعمال است که انسان را بر سایر موجودات ترجیح داده و آن را برتر می‌شمارد» (Garrard, 2004: 183). در گریس ارزیابی مسائل زیست‌محیطی براساس چگونگی تأثیر آن‌ها بر نیازها و منافع ساکنان آنجا صورت می‌گرفت. همین امر مقدمات نابودی طبیعت بکر آنجا را فراهم کرد.

بوم‌شناسی ژرف‌نگر به عنوان فلسفه‌ای محیطی بر این باور است که انسان‌ها ملزم به تغییر رابطه خود با طبیعت هستند. بوم‌شناسی ژرف‌نگر زندگی و شکوفایی را حق مسلم هر موجود زنده می‌داند. تلاش‌های مداوم کدی در گریس و هالی در نیکاراگوئه گواه چنین دیدگاهی است. هالی در نامه‌های خود به یگانه خواهرش چنان طبیعت نیکاراگوئه را توصیف می‌کند و با آن به وجد می‌آید گویی جزو لاینفکی از وجود او شده است.

حین رانندگی چنان آهسته می‌روم تا از درختان موز اطراف مسیرم لذت ببرم. اطراف جاده زیبایی زایدالوصفی دارد. مردم در اینجا شانس در گل‌ها دارند که نگو.

این گل‌ها از هر گوشه و هر درزی می‌رویند. ای کاش می‌شد که روی گل‌های اینجا سرمایه‌گذاری کرد. در خانه‌ای که اقامت داشتم، از تمام آب‌راه‌های ارکیده‌های وانیلی روییده بودند و درخت موزی از زیر روشویی رشد کرده بود. از اینکه دوباره توی جنگل هستم خیلی خوشحالم (کینگس الور، ۱۹۹۰: ۱۰۵).

پیوندی ناگسستنی بین دختران دکتر هومر و طبیعت وجود دارد؛ هر دو درک بسیار عمیقی از طبیعت دارند که روح و روان آن‌ها را دربر می‌گیرد. آن‌ها طبیعت را فارغ از

ارزش‌های مادی و منافع انسانی ارزیابی می‌کنند و برای آن ارزشی ذاتی قائل هستند. آرنه نائس معتقد است «رفاه و شکوفایی زندگی غیرانسانی به خودی خود ارزش دارد و مستقل از جهان غیرانسانی برای اهداف انسانی است. غنا و تنوع شکل‌های زندگی به تحقق این ارزش‌ها کمک می‌کند. بنابراین انسان فقط برای رفع نیازهای حیاتی می‌تواند از آن بکاهد» (Naess, 1995: 68). در رمان *رؤیاهای حیوانی*، نگرش شخصیت‌هایی مانند خانواده دکتر هومر، خانم گالوز، خانم دونا آلتیا و مادر بزرگ امیلینا به طبیعت و منابع آن با اصول بوم‌شناسی ژرف‌نگر که توسط آرنه نائس مطرح شده است همخوانی نزدیکی دارد. آن‌ها برای حفظ منابع طبیعی گریس و تاکسون اهمیت زیادی قائل هستند و در این راه از هیچ تلاشی فروگذاری نمی‌کنند.

پیشرفت از طبیعت بشر است و در جامعه صنعتی امروزی هرگز متوقف نمی‌شود. همین امر سبب به وجود آمدن فاصله و دوگانگی بین انسان و طبیعت می‌شود که این دوگانگی شامل درک هر چیزی به عنوان دیگری است. هنگامی که دیگری یک اکوسیستم، یک گونه و یا یک جنگل باشد به چیزی تبدیل می‌شود که می‌تواند توسط انسان استفاده شود و برای اهداف او از بین برود. این دیگرسازی سبب تسهیل ساختار سلسله‌مراتبی می‌شود که استثمار سایر موجودات زنده و سیستم را موجه می‌کند. بیگانگی از طبیعت یکی از جنبه‌های مهم حرکت به سوی تکنولوژی و صنعتی شدن است. روانی‌پور و کینگس‌الور با توجه به این که انسان‌ها به طور فزاینده‌ای شهرنشین شده‌اند در دو رمان *اهل غرق* و *رؤیاهای حیوانی*، به بحث درمورد چگونگی کاهش تماس با طبیعت می‌پردازند. طبق نظر بودیس «ما به معنای واقعی کلمه ارتباط خود با طبیعت را از دست داده‌ایم و اکثراً به شهرنشینانی که هیچ‌گونه تجربه‌ای از زراعت نداریم تبدیل شده‌ایم، به طوری که برای دیدن حیوانات وحشی به باغ وحش می‌رویم»

(Boddice, 2011: 88). سبک زندگی انسان امروزی علاوه بر جدایی او از طبیعت منجر به برداشت یگانه‌انگاری انسان - طبیعت شده است. اینکه انسان‌ها خود را متفاوت از طبیعت ببینند دو پیامد عمده را پیش رو دارد. اولین پیامد تخریب و بهره‌برداری از طبیعت است. انسان‌ها برای رسیدن به اهداف مادی خودخواهانه و کوتاه‌بینانه خود دست به نابودی کل اکوسیستم‌ها و گونه‌های بی‌شمار زده‌اند. بهره‌برداری از زمین‌ها بدون در نظر گرفتن پیامدهای آن سبب تهدید فزاینده سلامت زیست‌محیطی کل سیاره می‌شود. دیدگاه دوگانه‌گرایانه بر پایه سلسله‌مراتب ارزش استوار است که نتیجه طبیعی آن پارادیم تسلط انسان و شیوه استفاده از محیط زیست است. دومین پیامد، آسیب روانی است که به خود انسان وارد می‌شود. انسان بخشی از طبیعت است و طبیعت بخشی از انسان، اعتقاد به جدایی انسان از طبیعت شکافی در رفاه روانی او ایجاد می‌کند و زخمی در روانش باقی می‌گذارد. تخریب محیطی که انسان به آن وابسته است خود گواه مشکلات روانی اوست. از آنجایی که انسان‌ها خود را به‌طور جامع نمی‌شناسند بنابراین به‌طور کامل به خود احترام نمی‌گذارند. فکر برتری بر طبیعت ظلم به خود است که نتیجه آن قرار گرفتن انسان‌ها در مسیر بدتر شدن شدید بحران‌های اکولوژیکی است.

فضای داستان‌های روانی‌پور (۱۹۵۲-)، برگرفته از طبیعت و مردم جنوب ایران است. او با مرور خاطرت دوران کودکی و زادگاهش جفره که منطقه‌ای در بوشهر است، مشکلات زندگی مردم جنوب را به تصویر می‌کشد. مشکلاتی ناشی از حضور استعمارگران اروپایی و تخریب محیط زیست نواحی جنوب که در رمان *اهل غرق* بسیار موشکافانه مورد بررسی قرار گرفته است. باربارا کینگس الور (۱۹۵۵-)، از بانوان معاصر و مشهور رمان‌نویس، مقاله‌نویس و شاعر معاصر آمریکایی است که در اکثر آثار

خود مشکلات زیست‌محیطی حاصل از صنعتی شدن و حرکت به سوی مدرنیته را متذکر می‌شود. او با تمرکز بر استفاده بی‌رویه از منابع طبیعی، عواملی چون آلودگی آب، خاک و هوا را حاصل انسان‌مداری معرفی می‌کند. مقاله فوق با مطالعه تطبیقی آثار دو رمان‌نویس زن از دو خاستگاه متفاوت نشان‌دهنده رابطه دوطرفه انسان و طبیعت است که سلامت یکی بقا و سلامت دیگری را به دنبال دارد. روانی‌پور و کینگس‌الور با تصویرسازی آسیب‌های زیست‌محیطی و فروپاشی تدریجی طبیعت، سعی دارند تا مردم را از عواقب بحران‌های زیست‌محیطی ناشی از مصرف بی‌رویه منابع و مداخلات بیش از اندازه انسان‌ها آگاه کنند.

۵. نتیجه

از دهه‌های گذشته تا به امروز شاهد افزایش توجه به محیط زیست بوده‌ایم. دلیل چنین توجهی نگرانی درمورد حفاظت از طبیعت در برابر توسعه صنعتی، شهرنشینی، آلودگی‌های ناشی از آن و تغییرات محسوس آب و هوایی بوده است. صنعتی شدن و شهرنشینی سبب جدایی انسان از طبیعت و ایجاد تصویری نادرست مبنی بر برتری انسان شده است. در دو رمان *اهل غرق* و *رؤیاهای حیوانی*، روانی‌پور و کینگس‌الور ضمن انعکاس اندوه زیست‌محیطی خود، سعی دارند با تغییر نگرش انسان‌ها در محیط زیستی که زندگی می‌کنند گامی مؤثر در بهبود اوضاع طبیعت بردارند. آن‌ها بیگانگی جمعیت‌های انسانی از طبیعت را محصول مدرنیزاسیون صنعتی و ظهور شهرنشینی می‌دانند. این بیگانگی، حاصل جهان‌بینی است که انسان و طبیعت را اساساً از هم جدا دانسته، ارزش طبیعت را فقط در برآورده کردن نیازهای انسان می‌داند و معتقد است سبک زندگی شهری جدایی فیزیکی انسان از طبیعت را رقم زده است. تماس فیزیکی

با طبیعت عاملی است ضروری جهت ایجاد احساس ارتباط با محیط زیست. روانی پور و کینگس الور با اتکا بر روایتی بوم‌گرا موفق شده‌اند آسیب‌پذیری محیط زیست و تأثیر آن بر زندگی افراد را آشکار کنند. هر دو نویسنده با بازنمایی بوم‌گرایی به بهترین شکل ممکن در آثار خود نه تنها هیچ‌گاه ناظری بی‌طرف نبوده‌اند، بلکه در جهت آشکار ساختن آسیب‌های ناشی از انسان‌مداری گام‌های مؤثری برداشته‌اند و با اتکا بر آنچه که ادبیات در اختیار آن‌ها گذاشته، به خلق آثاری شگفت‌انگیز نائل آمده‌اند. آسیب‌های زیست‌محیطی که انسان‌ها آگاهانه یا ناآگاهانه بر طبیعت وارد می‌کنند به مرور زمان به خود آن‌ها باز می‌گردد، هر چند به دلیل شکاف عمیقی که بین آسیب‌ها و پیامدهای آن وجود دارد، اثرات آن ممکن است تا چندین سال، چندین دهه یا حتی چندین قرن به طول انجامد. روانی پور و کینگس‌الور این حقیقت را به وضوح در آثار خود منعکس کرده‌اند. هر دو نویسنده با به تصویر کشیدن غم و اندوه زیست‌محیطی که شخصیت‌های اصلی رمان‌ها با آن روبه‌رو هستند و تلاشی که برای نجات طبیعت می‌کنند، مشکلات جدی حاصل از تخریب طبیعت را گوشزد می‌کنند.

پیوند عمیق بین انسان و طبیعت و آگاهی از آسیب‌های آن ترومای زیست‌محیطی را به وجود می‌آورد. غم و اندوه حاصل از تخریب‌های زیست‌محیطی که شخصیت‌های اصلی هر دو رمان با آن دست به گریبان هستند بیانگر چنین ترومایی است. روانی پور و کینگس‌الور تلاش می‌کنند تا آگاهی انسان‌ها را نسبت به محیط زیست اطرافشان گسترش دهند. تقابل انسان‌مداری و زیست‌مداری که حاصل نگرش‌های بوم‌شناسی سطحی‌نگر و بوم‌شناسی ژرف‌نگر است به وضوح در رمان‌های *اهل غرق* و *رؤیاهای حیوانی* قابل رویت است. طبیعت در التیام روح و روان انسان‌ها نقشی اساسی دارد به‌طوری که با پناه آوردن به آن قادرند از رنج و اندوه خود بکاهند. درحقیقت تجلی و

تعالی موجود در طبیعت با روح انسان مأنوس می‌شود و از استرس و اضطراب او می‌کاهد. محققان معتقدند ادراکی فراگیر و غیرسلسله‌مراتبی از تمام زندگی باید جایگزین چارچوب مفهومی هژمونیک شود که طبیعت به‌عنوان منبعی برای انسان‌هاست که بر آن مسلط‌اند. درحقیقت این باور فراگیر که انسان‌ها ذاتاً ارزشمندتر از سایر موجودات و طبیعت هستند باید با همدلی با طبیعت جایگزین شود. روانی‌پور و کینگس‌الور نگرانی‌های زیست‌محیطی را که امروزه با آن دست به گریبان هستیم تهدید بزرگی برای رفاه انسان می‌دانند. مطالعه حاضر استدلالی است از تبعات ناشی از انسان‌محوری و نگرش فایده‌گرایانه نسبت به طبیعت. پژوهشگران ضمن استفاده از مفاهیمی چون انسان‌مداری، بوم‌شناسی سطحی‌نگر، زیست‌مداری و بوم‌شناسی ژرف‌نگر، صنعتی شدن و سبک زندگی شهری را علت جدایی فیزیکی انسان از طبیعت و عمیق‌تر شدن این بیگانگی می‌دانند و معتقدند که آینده بشر در گرو آگاهی و اولویت نگرانی‌های زیست‌محیطی بر نیازها و حقوق انسان‌ها در انزوای جهت رفع شکاف حاضر است. پژوهش فوق ضمن تأکید بر نقش اساسی بوم‌شناسی سطحی‌نگر و انسان‌مداری در تخریب‌های زیست‌محیطی، بوم‌شناسی ژرف‌نگر و زیست‌مداری را تنها راه ممکن برای رفع شکاف حاصل از دوری انسان از طبیعت و بحران‌های زیست‌محیطی می‌داند.

پی‌نوشت‌ها

1. William Rocket
2. Cheryl Glotfelty & Harold Fromm
3. *The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology*
4. Greg Garrard
5. *Ecocriticism* (2004)
6. Siegbert S. Praver (1925-2012)
7. *Comparative Literary Studies: An introduction*
8. Anthony Thorlby (1928-2013)

9. anthropocentrism
10. deep ecology
11. shallow ecology
12. biocentrism
13. Timothy Morton
14. Bakhtinian dialogics
15. ecology
16. William Howarth
17. some principles of ecocriticism
18. William Rueckert
19. Cheryll Glotfelty (1958)
20. Lawrence Buell (b.1939)
21. Arne Naess (1912-2009)
22. ecological literature
23. arrogance towards nature
24. Gary Steiner
25. Man's Greatest Illusion
26. shallow ecology
27. "The Shallow and the Deep, Long-Range Ecology Movements"

منابع

- آبشیرینی، اسد و همکاران (۱۴۰۱). «نقد و تحلیل بوم‌گرایی داستان / اهل غرق منیر و روانی‌پور با نگاهی به گفتمان قدرت». *متن‌پژوهی ادبی*. ش ۴. ۳۳-۳۷.
- انوشیروانی علیرضا و حسینی، مصطفی (۱۳۹۰). «ادبیات تطبیقی چیست؟»، *فرهنگستان زبان و ادب فارسی*. ش ۵. ۳۶-۴۸.
- خواجه‌وند سریوی، زینب و حسن‌پور آلاشتی، حسین (۱۳۹۸). «تحلیل سبک‌شناختی رمان / اهل غرق منیر و روانی‌پور». *متن‌پژوهی ادبی*. ش ۱۰. ۷۱-۹۸.
- رحمتیان، لیلا و همکاران (۱۳۹۹). «کاوش گفتمان کنشی گرمس در رمان / اهل غرق از منیر و روانی‌پور». *جستارهای زبانی*. ش ۵. ۲۸۹-۳۱۲.

شهبازی، فاطمه و همکاران (۱۴۰۱). «نقد بوم‌گرایانه رمان / اهل غرق منیرو روانی‌پور».

متن‌پژوهی/ادبی. ش ۴. ۲۳۳-۲۶۰.

کنعانی، ابراهیم (۱۳۹۶). «بررسی نظام مقاومتی گفتمان در اهل غرق منیرو روانی‌پور».

جستارهای زبانی.. ش ۶. ۳۰۶-۳۲۳.

References

- Abshirini, A., et al. (2022). "Naghd va Tahlil-e Boomgirayi-e Dāstan-e Ahl-e Ghargh-e Moniru Ravāni Poor ba Negāhi be Goftemān- e Ghodrat." *Matn Pezhohi Adabi*. Vol.9. No. 4. Pp. 37-33. Doi: Itr.2022.61418.3394/10.22054. [In Persian]
- Anoushirvani, A., & Hosseini, M. (2012). "Adabiyat-e Tatbiqi Chist?" *Farhangestān-e Zabān va Adab-e Fārsi*. Vol. 1. No.5. pp 36-48. [In Persian]
- Buell, L. (2011). "Ecocriticism: Some Emerging Trends". *Qui Parle*. No 2. pp. 87-115.
- Boddice, R. (2011). *Anthropocentrism: Humans, Animals, Environments*. Boston: Brill.
- Callenbach, E. (1975). *Ecotopia*. California: Heyde books.
- Campbell, K. E. (1983). "Beyond Anthropocentrism". *Journal of the History of the Behavioral Sciences*. No. 19. pp. 54-67.
- Clark, T. (2011). *The Cambridge Introduction to Literature and the Environment*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Commoner, B. (1971). *The Closing Circle: Nature, Man & Technology*. New York: Random House.
- Devall, B., & Sessions, G. (1985). *Deep Ecology*. New York: Gibbs Smith Publisher.
- Desjardins. R. J. (2013). *Environmental Ethics: An Introduction to Environmental Philosophy*. New York: Wadsworth Cengage Learning.
- Estok, C. S. (2009). "Theorizing in a Space of Ambivalent Openness: Ecocriticism and Ecophobia". *Interdisciplinary Studies in Literature and Environment*. No 16. pp. 203-225.
- Estok, C. S. (2001). *Report Card on Ecocriticism*. London: Heinemann.

- Everenden, N. (2004). *Beyond Ecology: Self, Place, and the Pathetic Fallacy*. Athens: The University of Georgia Press
- Garrard, G. (2004). *Ecocriticism*. Oxford shire: Routledge.
- Hughes, J. D. (2009). *An Environmental History of the World: Humankind's Changing Role in the Community of Life*. New York: Taylor & Francis Ltd.
- Howarth, W. (1999). *Ecocriticism*. Maryland: Johns Hopkins University Press.
- Kanani, E. (2018). "Barresi-ye-Nizām-e Moqāvamati-ye-Goft'emān dar Ahl-e Ghargh-e Moniru Ravāni Poor." *Jostārḥāy-e Zabāni*. Vol. 8. No. 6. pp. 306-32. [In Persian]
- Khajvand-e-Sarivi, Z., & Hasanpour Alashti, H. (2019). "Tahlil-e Sabk -ye-Romān-e Ahl-e Ghargh az Moniru Ravāni Poor." *Matn Pezhohi Adabi*. Vol. 37. No. 10. pp 71-98. [In Persian]
- Kingsolver, B. (1999). *Animal Dreams*. New York: Harper Collins Publishing.
- Naess, A. (1989). *Ecology, Community and Lifestyle. Outline of an Ecosophy*. Trans. David Rothenberg. Cambridge: Cambridge University Press.
- Naess, A. (1995). "The Deep Ecological Movement: Some Philosophical Aspects". *Deep Ecology for the Twenty-First Century*. edited by George Sessions. Boston: Shambhala.
- Naess, A. (2002). *Life's Philosophy: Reason and Feeling in Deeper World*. Trans. Roland Huntfor Athen: The University of Georgia Press.
- Marwa Hussein Ahmed Abdel Fattah (2019). "An Ecocritical Reading of Barbara Kingsolver's Animal Dreams and Prodigal Summer" Diss. Ain Shams University.
- Passmore, J. A. (1974). *Man's Responsibility for Nature: Ecological Problems and Western Tradition*. New York: Charles Scribner's Sons.
- Priscillia, L. (2010). *Seeds of Change*. Tennessee: University of Tennessee Press.
- Rahmatian, L., et al. (2019). "Kāvosh-e Goftemāni-e Koneshi Garmasci dar Romān-e Ahl-e Ghargh az Moniru Ravāni Poor." *Jostārḥay-e Zabāni*. Vol. 10. No. 5. pp. 289-312. [In Persian]

- Rueckert, W. (1978). "Literature and Ecology: An Experiment in Ecocriticism". In *Iowa Review* 9. No. 1. pp. 71-87.
- Shahbazi, F., et al. (2022). "Naghd-e Boomgirayaneh-e Romāan-e Ahl-e Ghargh az Moniru Ravāni Poor." *Matn Pezhohi Adabi*. Vol. 94. No. 4. pp. 233-260. [In Persian]
- Schuyler, R. L. (1948). "Man's Great Illusion." *Proceeding of the American Philosophical Society*. No. 1. pp. 46-50.
- Siegbert, S. P. (1973). *Comparative Literary Studies: An Introduction*. New York: Barnes & Noble.
- Steiner, G. (2005). *Anthropocentrism and Its Discontents*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
- Taylor, P. W. (2011). *Respect for Nature: A Theory of Environmental Ethics*. Princeton: Princeton University Press.
- Taylor, P. W. (1981). "The Ethics of Respect for Nature". *Environmental Ethics*. No 3. pp. 197-218.

